Půlnoční expres

listy pro odvrácenou tvář umění

půlnoční téma

ROK 1989 V ČESKÉM UMĚNÍ

pohřebiště CHARLES SEALSFIELD

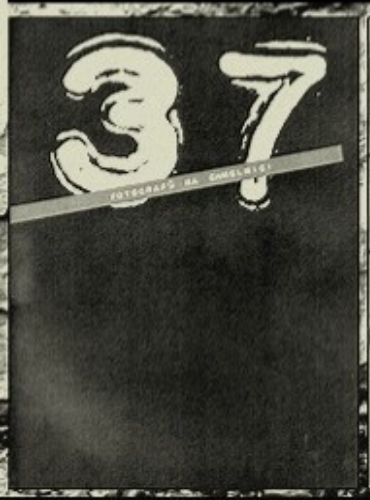

XI / MMXIV

Pár slov…

Zdravím vás jménem **Půlnoci**, *skromného projektu věnovaného odvrácené tváři umění, a její tribuny* **Půlnočního expresu**. *Právě vychází listopadové číslo našeho e-bulletinu.* **Půlnoční téma** *tentokrát odkazuje k aktuálnímu výročí 25 let od Sametové revoluce, a jak napovídá jeho název* Rok 1989 v českém umění, *rozhodli jsme se ohlédnout zpět na samotný revoluční rok a významné kulturní události, které přinesl. Nebyli jsme na to ovšem sami, nýbrž nám s tímto návratem pomohla celá řada pamětníků, kteří se s námi podělili o své kulturní zážitky z roku 1989 v úvodní anketě. Samostatné příspěvky jsme potom věnovali mj. úmrtí Jana Skácela, Menzelově snímku Konec starých časů nebo zajímavé hudebné edici Rock debut. Novým přírůstkem na našem* **pohřebišti** *je česko-rakousko-americký spisovatel Karl Anton Postl (1793–1864), jenž se ve světě proslavil jako* Charles Sealsfield *a který přitom u nás zůstává autorem takřka neznámým. Na stránkách* **periferie** *na vás čeká jako obvykle řada příspěvků mapujících současnou kulturní periferii, mezi nimiž tentokrát naleznete knižní recenze (nového románu Radky Denemarkové, komentovaného výboru z knihy o čínském městě Yangzhou v 18. století či monografie o koželuhovi z Krupky a jeho novověkém světě ve stínu třicetileté války), recenze několika výstav (Jamese Ensora, módy druhé poloviny 20. století nebo kubánské umělkyně hledající své kořeny), dvě recenze filmové (Nick Cave: 20 000 dní na Zemi, Leviatan) a k tomu reportáž z brněnského večera věnovaného památce Jana Skácela, který zemřel před 25 lety. V závěrečné rubrice* **postskriptum** *pak na vás čeká ukázka z bezmála kultovního Českého snáře od Ludvíka Vaculíka, která příhodně ilustruje neutěšené poměry v naší zemi před rokem 1989, za jejichž konec bychom neměli přestávat být nadále vděčni…*

Petr Nagy

PÁR SLOV (I)
PŮLNOČNÍ TÉMA (II–XVI)
P. Nagy: *Rok 1989 v českém umění (anketa)*
L. Dostálová: *Kníže i zbojník mezi českými básníky*
A. Eliášová: *Kratochvilné snění*
M. Horynová: *Předrevoluční lámání hudebních ledů*
P. Nagy: *Budíček „spících" spisovatelů*
POHŘEBIŠTĚ (XVI–XVIII)
L. Dostálová: *Charles Sealsfield*
PERIFERIE (XIX–XXXI)
E. Haderková: *Co vlaštovky povídaly*
A. Šlingerová: *James Ensor vzkazuje…*
P. Nagy: *Cesta do minulosti po boku psavého koželuha*
A. Štěrbová: *Vně, nikoli tak uvnitř*
E. Haderková: *A jací budete vy, až vám bude 20 000?*
R. Macháčková: *Vzpomínání na Skácela pod křídly poezie*
L. Zemanová: *Po stopách umělkyně hledající své kořeny*
A. Šlingerová: *Tušení monstra*
P. Nagy: *Zasvěcený vstup povolen*
POSTSKRIPTUM (XXX–XXXI)
Ludvík Vaculík: *Český snář* (ukázka)

Půlnoční expres (listy pro odvrácenou tvář umění) – internetový kulturní měsíčník, č. 11, 2014, ISSN: 2336-1166.
Vydavatel a šéfredaktor: Petr Nagy. Redakce: Lenka Dostálová, Eva Marková, Alena Šlingerová.
E-mail: PoselPulnoci@seznam.cz | WWW: petrnagy.wix.com/pulnoc | FB: www.facebook.com/PulnocniExpres

Rok 1989 v českém umění (anketa)

U příležitosti 25 let od Sametové revoluce jsme pro čtenáře Půlnočního expresu připravili rozsáhlou anketu, v níž celá řada zajímavých osobností zodpověděla otázku „Jaké kulturní zážitky se Vám vybaví v souvislosti s rokem 1989?“ Jak sami uvidíte, rok 1989 se již před 17. listopadem v Československu odehrála celá řada zajímavých kulturních událostí, ovšemže povětšinou oficiálně zakázaných, popřípadě jen s nevolí tolerovaných. Roli jakéhosi úvodu jsme přisoudili příspěvku Martina Fryče, který na naši otázku odpověděl způsobem vskutku vyčerpávajícím a v mnohém předznamenal i kulturní zážitky dalších oslovených pamětníků…

MARTIN FRYČ, VÝTVARNÝ A VÝSTAVNÍ FOTOPUBLICISTA

Rok 1989 byl pro mě památným rokem nejen z hlediska přechodu od uzavřené socialistické společnosti do otevřeného kapitalismu, ale byl i jedním z nejvýznamnějších kulturních období v mém životě. Byl jsem krátce po střední škole, na vysokou mě nepřijali, tak jsem pracoval rok v jednom z výzkumných ústavů a pak rok na vysoké škole jako asistent. Měl jsem relativně hodně volného času, takže většinu odpolední a večerů mi vyplňovala kultura, která mě už v té době hodně bavila a měl jsem v ní řadu kamarádů. Upřímně nejvíc času a energie mi tehdy brala i dávala muzika – chodil jsem hodně na koncerty, občas i vyjel mimo Prahu. A právě v ní jsem začal tušit jako první nadcházející společenské změny. Osobně jsem se propracoval od heavy metalu, který jsem poslouchal od roku 1986, ke kvalitnímu bigbítu – „nové vlně“, kde pro mě byly v té době zásadní kapely jako Hudba Praha, Pražský výběr, Precedens, Stromboli, Garáž, Soubor tradičního popu, Krásné nové stroje, Babalet, Dybbuk – Panika, Vítkovo kvarteto, Dunaj, Z kopce (Petr Váša), slovenští Bez ladu a skladu a řada dalších. Poslouchal jsem ale hodně i punk – od Visacího zámku, Zóny A a Tří sester po Michael’s uncle. Některé kapely jsem pro jejich režimem potlačovanou popularitu nemohl ani vidět živě – na Garáž se mi třeba nikdy nepodařilo sehnat lístky do klubu Na Chmelnici a vlastně prvním jejich koncertem naživo byl v červnu 1989 nezapomenutelný koncert na hokejovém stadionu v Edenu na Slávii, kde vystupovali se skupinou Půlnoc a zahraničními The Blech a Copernicus. Jelikož jsem se snažil sledovat i okrajové koncerty – v zapadlých kulturácích na okraji Prahy, tak mám z té doby zajímavé zážitky. Paradoxně skoro v centru Prahy – v sále Duha v Bruselském pavilonu na Výstavišti v Holešovicích (tenkrát to byl Park kultury a oddechu Julia Fučíka) – jsem zažil jeden z nejodvážnějších koncertů kapely OZW, kde napodobovali mlácení demonstrantů během Palachova týdne v lednu 1989. Čekal jsem, že tajní, kteří tam určitě byli, vletí na pódium a koncert ukončí. To se ale překvapivě nestalo.

Právě třeba na Výstavišti proběhla v srpnu 1989 velká několikadenní přehlídka Bohemia Rockquell, kde jsem poznal řadu zajímavých kapel. Už v březnu 1989 se ale v Paláci Kultury konal poslední hudební festival Rockfest, což bylo kolbiště, kde režim chtěl světu ukázat, že toleruje v ČSSR rockové a alternativní kapely – některé se zúčastnily, jiné odmítly. Pro mě to byla opět zásadní hudební akce, poznal jsem tam řadu zajímavých skupin a viděl hodně mých oblíbených. Pamatuji se, že na poslední chvíli režim zakázal vystoupení Plastic People, které snad dokonce i bylo napsané v programu. Skupina Laura a její tygři tehdy měla vyprodanou premiéru Show Tomáše Tracyho – na kterou jsem se dostal až za dva měsíce. Už v lednu 1989 po velkém zemětřesení v Arménii se konal ve Sportovní hale na Výstavišti velký *Koncert pro Arménii*, kam se podařilo dostat řadu kapel, které by takto nebyly dohromady k vidění. Horké počasí na konci června zpříjemnila série atypických koncertů folkové kapely Nerez v dnes už dávno neexistujícím klubu v Pařížské ulici. Popisovat tehdejší dobu dnešní mladé generaci se snad ani nedá – vždyť jak by si vysvětlili, že jsme byli ochotni jezdit do Klubu Prosek na videoprojekce zahraničních hudebních klipů. Dneska si člověk prostě naladí na televizi hudební stanici jakou chce a dívá se doma. Tenkrát nebyly české hudební stanice, byla jen ČT1 a ČT2 – občas se sice v TKM a v Klubparádě objevily klipy českých kapel, ale ne ty zahraniční. Satelit mělo jen pár nejbohatších, takže organizátoři těchto videoprojekcí museli být hodně vynalézaví, aby klipy sehnali.

Od září 1989 jsem začal s bratrem chodit na kurz hudební žurnalistiky do klubu Delta na Praze 6. Kurz, který byl koncipovaný jako „nauka o samizdatu“ – tedy jak si vydávat hudební časopis doma svépomocí, aby na něj komunistická cenzura nedosáhla, se po Sametové revoluci změnil v jeden velký hudební tah – moc se pak už nevyučovalo, ale chodili jsme na koncerty a sám jsem pak napsal na jaře 1990 dvě recenze do nově vzniklého

časopisu *Rock&Pop*. Klub Delta byl už v té době mým velmi oblíbeným klubem s propracovanou dramaturgií – zažil jsem tam koncerty mnoha punkových a alternativních kapel, včetně festivalů Industriální hudby a festivalu Teplice v Praze (Už jsme doma!, Šanov atd.), nebo třeba úžasnou premiéru filmu Pavla Marka *Mrtvý les a jiný bulšit*, kdy na diváky v hledišti sjela obrovská plachta s otvory a hlediště vypadalo jak jedna velká bílá plocha s vykukujícími hlavami.

K tomu kurzu hudební žurnalistiky se pro mě vážou dvě vzpomínky na září 1989. Jedna dokonce spojuje výtvarno a hudbu – v září 1989 se v pískovcovém lomu v Přední Kopanině (Praha 6) konalo sochařské sympozium a koncert. Mardoša z Tata Bojs, který s námi na kurz chodil, nás na něj pozval – a byť jsme kvůli pozdnímu vystoupení neviděli ohňový koncert Vincenta Venery, tak i tak to byl pro mě velký zážitek. No a ta druhá se váže ke koncertu, který nakonec nebyl – a kdy jsem poznal, jak Státní bezpečnost rychle zasahuje. Také v září 1989 mi volal vedoucí kurzu, že bude v Kyjích koncert u nás zakázané alternativní kapely. Za dvě hodiny mi volal, že bude přesunutý do hospody ve Slivenci. Dobrá, to jsme měli blíž – taky Praha 5. Druhý den jsme tam dojeli, hospoda obšancovaná policisty, koncert zrušen, kontrola občanských průkazů – a posadili nás na autobus zpátky do centra. Já jsem jinak kontakty na underground neměl, takže pro mě to byla jedna z mála ukázek, jak státní moc regulovala kulturu napřímo. Těch nepřímých ukázek jsem zažil mnohem více.

Výtvarnou a výstavní scénu, na které jsem dnes známý jako dokumentátor a propagátor výstav, jsem sledoval také intenzivně, ale jelikož nemám přístup ke kulturním deníkům z oné doby (jsou někde ve sklepě), tak se mi na ni vzpomíná hůře. Vernisáží jsem v roce 1989 navštívil jen několik – a většinou se jednalo jen o malé výstavy mých kamarádů výtvarníků. Mám pocit, že do roku 1989 spadá výtvarná tramvaj – alternativní výstava za jízdy v tramvaji, která končila vernisáží ve sklepě jednoho domu na Malé Straně. Začaly se také pořádat větší přehlídky výtvarného umění. Významnými výstavami roku 1989 pro mě třeba byly *Sozanský + Rittstein* v Lidovém domě ve Vysočanech, nebo sympozium a výstava *Dialog Praha – Los Angeles*, kdy režim pustil na výstavu větší počet amerických umělců, kteří směli i přednášet výtvarné obci v Gongu – přednášel tam ale skvěle i Vladimír Kokolia o své malířské metodě. Konaly se i *Salóny* v Bruselském pavilonu na Výstavišti a řada dalších výstav a akcí.

Rozepisovat se tady o filmové a divadelní scéně asi nemá až takový smysl, tu první jsem sledoval intenzivně, tu druhou méně. V rámci členství ve filmovém klubu v Klimentské jsem se třeba dostal do Společnosti přátel Andreje Tarkovského, která pořádala promítání, koncerty apod., a to i mimo Prahu. V divadelní oblasti se konala jedna z posledních *Divadelních poutí* na Střeleckém ostrově, kde jsem se hodně bavil.

Mojí poslední kulturní akcí, kterou jsem navštívil před velkým třeskem, byl koncert francouzských rock'n'rollových kapel na Výstavišti v jednom z menších klubů 16. listopadu 1989. Měl jsem po menším zákroku na palci u nohy, moc to bolelo – ale na koncert jsem se dobelhal. Jenže druhý den jsem už na Národní třídu dobelhat nemohl, takže jsem pak záběry z demonstrace viděl už jen v televizi a teprve v polovině dalšího týdne, kdy už se režim hroutil.

No a pak už začínalo několik krásných měsíců a let, kdy jsme mohli začít svobodně objevovat svět – a první vlaštovky toho byly právě v kulturní oblasti: koncerty navrátilců Karla Kryla, Jaroslava Hutky, fronty na exilové knížky dovezené ze zahraničí atd. A v dalších letech hotová smršť zajímavých koncertů světových kapel, výjezdy za poznáním do zahraničí a vše co ke svobodnému životu patří.

IVAN ADAMOVIČ, KULTURNÍ PUBLICISTA, EDITOR ČASOPISU *MAXIM*

V roce 1989 jsem byl ještě zapálený fanoušek sci-fi, a jestli jsem měl kulturní zážitek, tak to byla zřejmě nějaká výstavka akrylových maleb Teodora Rotrekla na pražském sci-fi conu, který se konal 18. listopadu. V poledne tam kdosi přišel se zprávou, že včera byl na Národní třídě zabit student a my jsme se najednou nějak na tu sci-fi neuměli soustředit.

ŠTĚPÁN BENDA, KAMERAMAN

Nevím, jestli je to kulturní zážitek, ale když jsem v Berlíně viděl v televizi na Václavském náměstí zpívat na balkóně Karla Kryla, kterého jsem dobře znal a kamarádil se s ním, s Karlem Gottem, tak jsem si poprvé řekl: „Je to v prdeli."

DAVID CAJTHAML, MALÍŘ, GRAFIK, HUDEBNÍK A BÁSNÍK

Na jaře 1989 jsem navštívil New York a zapadl do města, které mi vyhovovalo. Z obecně známých věcí jsem tam viděl velkou posmrtnou výstavu Andyho Warhola, obrovská plátna s obrovskou silou... v Čechách byl tehdy Warhol vnímán především z miniaturních prázdných reprodukcí v časopisech. Ten heroin píchanej do nohy přes kalhoty a jiné drogy, ta jízda okolo smrtelné propasti, hudba Velvet Underground, neskutečná nádhera Nico, to bylo

někde mimo horizont Československa, za zdí strachu tehdejší kultury, která se i ve své neoficiální části vyjadřovala většinou ironicky, protože ironie umožňuje bránit se tím, že to člověk nakonec myslel jen jako vtip, že nic nejni vážně, že mocnýmu je možný se zase poklonit a v klidu jít domů. New York v té době vtip nebyl, smutek byl opravdový a radost hluboká, když to nevyjde, tak zemřeme, co má být... stejně k tomu jednou dojde.

Asi se ptáte spíš na revoluci 89, to byl vlastně kulturní zážitek, neskutečná rychlost sledu událostí, změna vztahů mezi lidmi, sounáležitost, tak jsem to ve 30 letech vnímal a jsem schopen tyhle rytmy davu vnímat silně i dnes. Kultura je nakonec daleko víc vyjádřena situací ve společenství lidí, než jen artefakty. Celá ta situace od 17. listopadu 1989 byl několikaměsíční silný kulturní zážitek.

Rok 1989 změnil situaci ve společnosti, ale lidi nezměnil, člověk se dá změnit jen tak, že zlomíte jeho osobnost násilím, ale stejně tak jako utrpí ten zlomený, tak stejně utrpí i ten kdo osobnost druhému láme, jsou to spojité nádoby. Lidi budou na jedné straně tvořit a na druhé straně páchat sebevraždy neustále. Možná tohle je ten nejsilnější kulturní zážitek, pokud člověk uvažuje o kultuře člověka, to že se s lidmi vlastně nic nestalo, snílkům a tvůrcům nikdo nic nevzal ani nedal, dobře jim tak. Pro mne osobně to znamenalo to, že jsem neemigroval, emigrace zmizela jako pojem, zůstal jsem v Praze.

KAREL CUDLÍN, FOTOGRAF

Výstava ve vinohradské tržnici...

LENKA KUHAR DAŇHELOVÁ, BÁSNÍŘKA A PŘEKLADATELKA

Nevybavují se mi žádné zážitky ve „vnějším světě“, to zajímavé se začalo dít až v roce 1990. Ale gramofon u nás doma vyhrával nepřetržitě, mj. třeba Dagmar Voňkovou-Andrtovou nebo Vladimíra Mertu...

VLADIMÍR „LÁBUS“ DRÁPAL, HUDEBNÍ VYDAVATEL (GUERILLA RECORDS)

Výslechy na Státní bezpečnosti, *Modlitba pro Martu* na Václavském náměstí, československá státní hymna při zvolení Václava Havla prezidentem. A spousta undergroundových koncertů...

JEDNÍM ZE SYMBOLŮ ROKU 1989 A SAMETOVÉ REVOLUCE SE STAL KAREL KRYL, KTERÉ SE VRÁTIL Z EXILU A ZAČAL PO DLOUHÝCH LETECH OPĚT KONCERTOVAT ZA ŽELEZNOU OPONOU. JEHO NÁVRATU DO VLASTI PŘEDCHÁZELO VYSTOUPENÍ NA *PŘEHLÍDCE NEZÁVISLÉ ČESKOSLOVENSKÉ KULTURY*, KTERÁ SE KONALA VE DNEC 3. AŽ 5. LISTOPADU 1989 V POLSKÉ VRATISLAVI.

IVO FENCL, PUBLICISTA

Samozřejmě je tím zážitkem „živý" Karel Kryl. Slyšet Karla Kryla v sedmdesátých i osmdesátých letech z protistátního rádia bylo pro dítě ohromující. Tajíval se mi u Svobodné Evropy dech a obzvláštní dojem na mě udělal song *Rakovina* v sekvenci, kdy Kryl protahuje jisté slovo. Ohromení se nicméně konalo třeba i na vysokoškolské chmelové brigádě, když někdo mezi písněmi vystřihl i *Anděla*. Po sametovém převratu se pro mě stal právě jeho návrat vrcholem. Veřejně náhle zpíval, co jsme dvacet let vskrytu poslouchali.

JIŘÍ HÁJÍČEK, SPISOVATEL

Hudba varhan o nedělních ranních nástupech na buzerplacu znojemských kasáren (bývalý premonstrátský klášter zrušený za Josefa II.). Na vydlážděné nádvoří Kasáren Klementa Gottwalda zasahovala apsida kostela a při nedělních mších se odtud linula velebná hudba varhan a mísila se s povely lampasáků. Nastoupil jsem základní vojenskou službu jako voják Varšavské smlouvy 1. října 1989.

IVO HARÁK, VYSOKOŠKOLSKÝ PEDAGOG A LITERÁT

Samizdaty, které se staly oficiálními tiskovinami, zpěváci, kteří přestali být zakázaní, slova, jež jsem se už nemusel bát říkat veřejně.

MARKÉTA HEJKALOVÁ, SPISOVATELKA A ŘEDITELKA PODZIMNÍHO KNIŽNÍHO VELETRHU

V dubnu 1989 jsem byla několik dní na dovolené v Jižních Čechách a pamatuju si, jak jsem ve všech knihkupectvích marně sháněla román Zdeňka Zapletala *Půlnoční běžci*. To byl tehdy bestseller, a zcela v dobovém duchu: bestseller, který se nedal sehnat. A za pár měsíců se pak změnil nejenom knižní trh, ale celý svět.

JAN LUKAVEC, LITERÁRNÍ KRITIK A PUBLICISTA

Vzpomínám si na dva koncerty, které jsem tenkrát s rodiči navštívil. Na jednom vystupoval Spirituál kvintet a na druhém samostatně Jan Nedvěd. Atmosféra na nich byla skvělá, skoro všechny průvodní komentáře, kterými byly písně prokládány, byly více či méně politické. Mnohé z toho jsem přitom pochopil až později. Nevěděl jsem v tu dobu, co je to například Solidarita, takže jsem těžko mohl pochopit vtipy o na senilních komunistických politicích, kteří na její existenci měli reagovat slovy: „Bať, bať, soli do riti vám třeba".

LUBOR MAŤA, NAKLADATEL A ČLEN SBORU BŘEŽANSKÝCH KASTRÁTŮ

Jednoznačně koncert česko-polské solidarity ve Wroclawi ve dnech 3. až 4. 11., včetně cesty stopem a „zábavy" na hranici, koho celnící pustěj a koho ne.

JIŘÍ MIKA, KNIHOVNÍK (A V 80. LETECH PROGRAMÁTOR)

S druhou polovinou 80. let, a snad i s rokem 1989, mám spojené Nedivadlo Ivana Vyskočila, tehdy působící v Domě kovoprůmyslu v Praze na Smíchově, a literární pořady Zelené peří Miroslava Kováříka v Rubínu na Malé Straně. Obojí jsem navštěvoval takřka pravidelně.

HANA MÜLLEROVÁ, HEREČKA

Moje mateřská dovolená, Junior klub na Chmelnici, HaDi/Provázek a další – tuším projekt Rozrazil...

HANA PRIMUSOVÁ, PUBLICISTKA, SPISOVATELKA A VÝTVARNICE

Konec osmdesátých let považuju za kulturně nejinspirativnější období svého života, takže je těžké vybírat. Když se však přidržím přímo roku 1989, jako nejsilnější se mi vybaví zážitky tři:

1. Film *Zvířata ve městě* scenáristy Jaroslava Vanči a režiséra Václava Křístka (pro oba to byl celovečerákový debut), který v produkci té doby zapůsobil jako nádherné zjevení. Naivně jsem věřila, že odteď se zas budou točit dobré filmy – v tom jsem se bohužel sakra spletla.

2. Výstava skupiny Tvrdohlaví v Praze na Národní ve výstavní síni ÚLUV. Ne, že bych tvorbu této skupiny

jako celku zbožňovala (za skutečně výbornou považuju pouze práci Františka Skály a Michala Gabriela), ale výstavu doprovázela nenapodobitelná a na tehdejší dobu fantasticky svobodná atmosféra. Dalo se tam celé dny vysedávat, popíjet a klábosit (odpoledne, které jsem tam strávila ve společnosti Mejly Hlavsy, je pro mě samo o sobě jedním ze životních „kulturních" zážitků).

3. A studio Rubín, které kromě skvělého divadla rovněž nabízelo možnost trávit v podzemí pod Malostranským náměstím večery svobodným a inspirujícím klábosením (a popíjením, samozřejmě) – někteří kvůli tomu ani nešli na představení a z předsálí svými zvýšenými hlasy volně vplouvali do všech těch Višňových sadů atd.

JIŘÍ PADEVĚT, NAKLADATEL A AUTOR VLASTIVĚDNÝCH PRŮVODCŮ

Vzhledem k tomu, že jsem byl v roce 1989 sice opožděně, ale přesto povolán k výkonu Základní vojenské služby, byla mým největším kulturním zážitkem nejpíše četba právě vydaného *Krvavého románu*, které prostředí útvarové ošetřovny dávalo další rozměr.

JAN REJŽEK, PUBLICISTA A KRITIK

Nepřekonatelný stand-up komik Miloš Jakeš v Červeném Hrádku.

PAVEL RŮT, VÝTVARNÍK A GRAFIK

Vlastní rok 89 byl na kulturu vlastně chudý, rozběhlo se vydávání polooficiálních studentských časopisů, *Kavárna A.F.F.A.*, my jsme vydávali *Pevnost*. Byla to doba víceméně očekávání. (Jako perličku můžu uvést, že chvíli po revoluci nebyl na kulturu čas. Pořádali jsme výstavu TGM, na vernisáži hrála Hudba Praha a Egypt. Přišlo 10 lidí...)

KAVÁRNA A.F.F.A. (1987–1998)

PŮVODNĚ ČASOPIS STUDENTŮ AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ (AMU), KTERÝ INFORMAČNĚ PROPOJOVAL JEJÍ TŘI FAKULTY (DIVADELNÍ, FILMOVOU A HUDEBNÍ) A POMÁHAL UDRŽOVAT KONTAKTY S DALŠÍMI PRAŽSKÝMI HUMANITNĚ ZAMĚŘENÝMI VYSOKÝMI ŠKOLAMI (AKADEMIE VÝTVARNÝCH UMĚNÍ, FAKULTA ŽURNALISTIKY A FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY, VYSOKÁ ŠKOLA UMĚLECKOPRŮMYSLOVÁ AJ.). VYDÁVAL JEJ TEHDEJŠÍ CELOŠKOLSKÝ VÝBOR SOCIALISTICKÉHO SVAZU MLÁDEŽE AMU A JEHO REDAKCI TVOŘILI MARTIN MEJSTŘÍK (ŠÉFREDAKTOR), RADEK BACHRATÝ, MAREK BEČKA (ZÁSTUPCE ŠÉFREDAKTORA DO 1/1988–89), PETR JARCHOVSKÝ (ZÁSTUPCE ŠÉFREDAKTORA 2/1988–89), YVONA KREUZMANNOVÁ (ROZ. NOVÁKOVÁ), ANDREA SEDLÁČKOVÁ, VRATISLAV ŠRÁMEK, POZDĚJI PAVEL LAGNER A ZDENĚK VENCL. S REDAKCÍ SPOLUPRACOVALI LENKA BRODSKÁ, IGOR CHAUN, GABRIELA KOPECKÁ, PETR LYSÁČEK, ELVÍRA NĚMEČKOVÁ, LIBOR PISKLÁK.

PŮVODNÍ STUDENTSKÁ REDAKCE LIST ROZDĚLILA NA BLOKY JEDNOTLIVÝCH ŠKOL A FAKULT (FAMU, DAMU, HAMU, VŠUP), TEMATICKY SE VŠAK NA DĚNÍ UVNITŘ AKADEMICKÉ OBCE NEOMEZOVALA, NAOPAK ČASTO VELMI KRITICKY A PŘÍMO REAGOVALA NA DOBOVÉ SPOLEČENSKÉ PROBLÉMY. V PODOBNÉM DUCHU VYBÍRALA UKÁZKY Z DIPLOMOVÝCH PRACÍ, OTISKOVALA FILMOVÉ SCÉNÁŘE, RECENZE NEJRŮZNĚJŠÍCH KONCERTŮ, DIVADELNÍCH PŘEDSTAVENÍ I KNIH. NECHYBĚLY ANI OBSÁHLÉ REPORTÁŽE, KRITICKÉ STATI NEBO ESEJE NEBO RUBRIKA O ČEM SE NEPÍŠE. V ROCE 1988 INICIOVALA REDAKCE MJ. VZNIK STUDENTSKÉHO TISKOVÉHO A INFORMAČNÍHO STŘEDISKA, KTERÉ SEHRÁLO VÝZNAMNOU ÚLOHU V POLITICKÉM PŘEVRATU ROKU 1989. K AUTORŮM TÉTO PRVNÍ FÁZE PATŘILI NAPŘ. JAN BERNARD, JOSEF BROŽ, IGOR CHAUN, PETR JARCHOVSKÝ, MARTIN MEJSTŘÍK, PETR SLABÝ, ANDREA SEDLÁČKOVÁ, RENATA ŠEVČÍKOVÁ, PETR ZELENKA.

REDAKCE INICIOVALA ZEJMÉNA PŘED ROKEM 1990 VYDÁNÍ NĚKOLIKA SAMOSTATNÝCH LITERÁRNÍCH A FOTOGRAFICKÝCH PŘÍLOH. PŘÍLOHA NOČNÍ BAR (V LETECH 1988 A 1989 VYŠLA CELKEM 3 ČÍSLA JAKO SAMOSTATNĚ NEPRODEJNÁ PŘÍLOHA ČASOPISU), KTEROU REDIGOVALI MAREK BEČKA, RADEK BACHRATÝ A PETR JARCHOVSKÝ, PŘINESLA MJ. TEXTY IRENY DOUSKOVÉ, VÁCLAVA KOUBKA ČI PŘEKLAD HRY AMERICKÉHO DRAMATIKA SAMA SHEPARDA PRAHÝ ZÁPAD). DALŠÍMI PŘÍLOHAMI BYLY GRAFICKY ORIGINÁLNĚ POJATÝ ALMANACH TABU (Z KVĚTNA 1989, JEHO ŠÉFREDAKTOREM BYL PETR JARCHOVSKÝ A MJ. ZDE BYLY OTIŠTĚNY TEXTY IGORA CHAUNA, JANA HŘEBEJKA ČI V TÉ DOBĚ JEŠTĚ ZAKÁZANÉHO VLASTIMILA TŘEŠŇÁKA), CAFÉ JOURNAL Z ROKU 1989 A VÝTVARNĚ ZAMĚŘENÁ POST FOTOGRAFIE (1989–1990, REDAKCE PAVEL NÁDVORNÍK, PETR LUKÁŠ). KAVÁRNA A.F.F.A. ROVNĚŽ ORGANIZOVALA ŘADU VÝSTAV, KONCERTŮ A LITERÁRNÍCH VEČERŮ V PRAZE I JINDE.

(ZDROJ: WWW.SLOVNIKCESKELITERATURY.CZ)

PABLO DE SAX, VÝTVARNÍK

Co já si vzpomínám, tak to jediné co se mi vybaví s rokem 1989, je ilegální koncert v lomu v Přední Kopanině, kde hrál Michael's Uncle a Sv. Vincent. Amrit Sen tehdy prohlásil, že už je potřeba konečně skoncovat s bolševikem v týhle zemi, což se za pár měsíců na pár let vyplnilo.

JOSEF STRAKA, BÁSNÍK A DRAMATURG

V roce 1989 mi bylo 16 let a až teprve po 17. listopadu, 1. prosince, 17 let, a žil jsem v té době v Jablonci nad Nisou, kde nebylo tolik možností navštěvovat zajímavá muzea a výstavy, kromě výstav skla a bižuterie. Nicméně v ten čas jsem se hodně zajímal o výtvarné umění, především 19. století, a jezdil, pokud to bylo možné, na různé výstavy, do Liberce, Prahy, nebo Plzně, či si v jablonecké knihovně vypůjčoval knihy o malířství a z nich pak opisoval jednotlivé pasáže a medailony malířů. Bylo to též období, kdy jsem velmi často a rád četl Balzaca, Zolu, Dickense, Dostojevského, z českých pak například – a až niterně – Karla Hynka Máchu. V tomto roce jsem, pod vlivem četby, především poezie, Karla Hynka Máchy, začal číst velmi intenzivně poezii a pokoušel se i sám psát. Též jsem v té době objevil postpunk, na samém konci roku 1989 hudbu a následně pak i texty skupiny The Cure, vzápětí Joy Division ad.

JIŘÍ SURŮVKA, VYSOKOŠKOLSKÝ PEDAGOG A VÝTVARNÝ UMĚLEC

Dny Československé nezávislé kultury , které uspořádali Poláci ve Wrocławi v září (?) 1989 a jichž jsem se zúčastnil jako divák... Postarali se o nás polští studenti, všechny diváky z ČSSR zadarmo ubytovali na kolejích, vstup na akce byl zadarmo atd. Jediný, kdo škodil, byli komunističtí celníci z české strany. Spoustu lidí, včetně některých účinkujících vrátili z hranic zpátky...

DANIEL SVOBODA, SKLADNÍK

Ty jo, hodně těžká otázka... hektická doba na konci roku převálcovala všechno, co bylo předtím. Ale co si tak vybavuju... koncerty na Chmelnici (Garáž, Krásné nové stroje...), divadlo Doprapo, v té době vlastně už asi Jak se vám jelo a jeho *Přeměna* (a taky výborně udělaná Vonnegutova *Groteska*, ale ta byla už asi dříve), výstavy 12/15 pozdě, ale přece (nejsem si ale jistej rokem, spíš asi před rokem 89), Tvrdohlaví, Show Tomáše Tracyho od Laury a jejích tygrů... asi toho bylo víc, ale ta paměť'...

PETR ŠÁMAL, LITERÁRNÍ HISTORIK

V roce 1989 jsem byl ve čtvrtém ročníku mladoboleslavského gymnázia, připravoval se na maturitu a zažil jedno z osudových setkání – v Hrabalově souboru *Tři novely* (lesklou bílou obálku s motivem britské vlajky mám pořád před očima) jsem poprvé četl *Obsluhoval jsem anglického krále*. Ve třídě 4 D se v roce 89 citovaly hlášky z filmu Věry Chytilové *Kopytem sem, kopytem tam*. Mám ho rád dodnes.

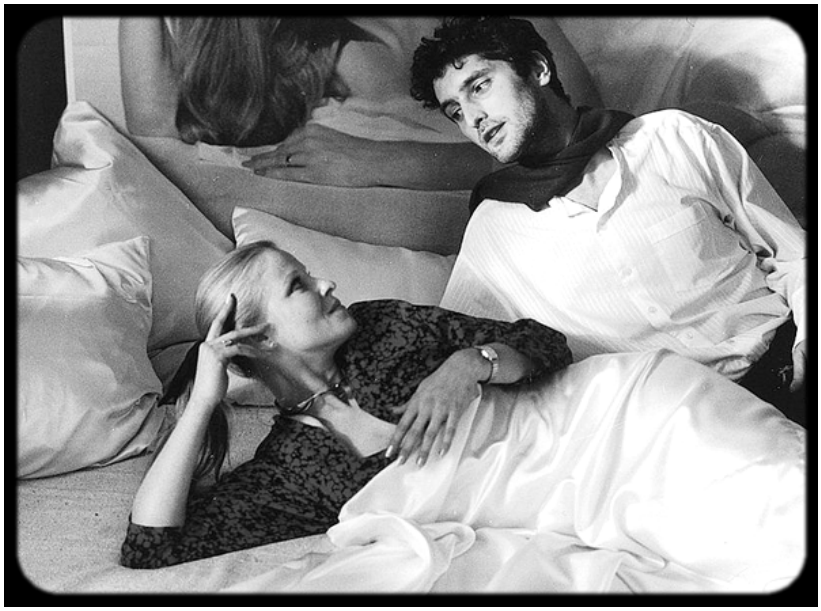

FILM REŽISÉRKY VĚRY CHYTILOVÉ S NÁZVEM *KOPYTEM SEM, KOPYTEM TAM* (1988), PŘIŠEL DO KIN V BŘEZNU ROKU 1989. JEHO VÝZNAMNÝ PRVEK PŘEDSTAVUJE OBSAZENÍ HERCŮ Z AMATÉRSKÉHO DIVADLA SKLEP – TOMÁŠE HANÁKA, MILANA ŠTEINDLERA A DAVIDA VÁVRY –, KTEŘÍ SNÍMEK OBDAŘILI ORIGINÁLNÍ POETIKOU, HRAVOU RECESÍ A OSOBITÝM HERECKÝM PROJEVEM.

MICHAL ŠANDA, SPISOVATEL

Psí vojáci vystupující pod méně nápadným názvem PVO. Divoký Filip Topol. Krev z jeho prstů na klaviatuře roztřískaného piána. *Marylin Monroe*! *Žiletky*. Moře tvrdého chlastu. Radost až do rána a ráno deprese cestou do fachy narvaným autobusem mezi balvanama, jimž z kapsy kabátů čouhalo *Rudé právo*, přitom kdo chtěl, mohl si už přečíst *Lidové noviny* a *Sport* (poznámka pro nepamětníky: původní název dnešního *Respektu*).

ZORA ŠIMŮNKOVÁ, PRACOVNICE UNIVERZITY KARLOVY V PRAZE

Mým největším kulturním zážitkem roku 1989 byla jednoznačně revoluce se vším, co k ní patřilo. S nadšením, zvláštní náladou, ale i s vtipy, slogany, roznášením a lepením letáčků po Národní třídě a okolí. Prostě takový komplexní happening. Který přebilo nebo spíš znásobilo to, že jsem byla čerstvě těhotná a 18. listopadu 1989 jsem se poprvé vdala. Takže se nekonal ani únos nevěsty, protože všude stáli obrněnci. Takže pro rok 1989 mám svatou trojici zážitků: těhotenství, svatbu, revoluci! Co se konkrétního kulturního zážitku z té doby týká, byla jsem v Domě U Kamenného zvonu na výstavě ikon.

JIŘÍ TRÁVNÍČEK, PUBLICISTA A SPISOVATEL

„Kdo z nás může být pamětníkem a kdo z nás pamětníků má ještě paměť ?“, povzdychl si kdysi génius Jára Cimrman, po pětadvaceti létech si povzdychnu dnes taky já...

Pozlehoučku kvasila ta ještě ne změna, ale sem tam jakási náprava se místy udála, možná ještě o rok dřív než v tom ´89, už 1988. Začaly vznikat nové časopisy o kumštu dramatickém, například *Scéna, Dialóg*, sborníky *Dramatické umění*, Jaromír Blažejovský ve *Filmu a době*, která se zas po dlouhých létech dala číst, vzpomínal jména jako Forman, Juráček, Chytilová, Jakubisko, to vše v souvislosti se 60. léty a tedy Novou vlnou...

S obrovskou nadsázkou napíšu (no, to zas budu mít z vostudy kabát, když můj pozdější prezident pan Havel a jiní seděli ještě v kriminálech), že už málem i ta *Tvorba* se dala číst...

Co se nedá nevzpomenout, byly aktivity brněnského Divadla na provázku jak samostatně, tak společně s Ha-Divadlem a divadly dalšími... Už se nezatajovalo, že kdesi ve světě (ve Francii) žije geniální romanopisec Milan Kundera, a Bohumil kníže Hrabal dostal zasloužilého umělce, což zas nebyla tak veliká ostuda, když ti svazoví pitomové už byli dávno národními...

Myslím, vzpomínám si, že jsem tehdy četl také sovětskou literaturu a (časopis) *Sovětská literatura*, která otiskovala Vysockého, Platonova, Zamjatina aj.

Vyslovím přesvědčení, že kultura a umění na tom mým pohledem byla o hodně líp než přiblblí „politikové“, koneckonců: jako dnes, jako dnes!

Coby knihomol od nepaměti si už nevzpomínám, jakou geniální knížku jsem si v tom ´89 koupil (mimo antikvariátů, tam ale vždycky „po známosti“), stejně ale největší vliv na společenský pohyb mělo československé dramatické umění) které mi dokonce do jisté míry svým myšlenkovým a až filosofickým nábojem suplovalo filosofii, ke které jsem se po listopadu ´89 mohl teprv svobodně obrátit...

MILAN TROPPAUER, PŘEKLADATEL

Koncert s České filharmonie v Ženevě dne 31. 10. 1989 v čele s dirigentem Václavem Neumannem na počest 28. října.

PAVEL TURNOVSKÝ, ASTROLOG, VÝTVARNÍK, ČLEN HUDEBNÍCH SKUPIN EXTEMPORE A MCH BAND, AKTIVISTA JAZZOVÉ SEKCE

Po 25 letech si vzpomenout? Nevedu si deník takže je to těžké. Kromě hudebních aktivit v rámci MCH Bandu je dodnes pozoruhodná činnost Galerie hl. města Prahy, která uspořádala velké výstavy skupině RA nebo výstavu *Linie, barva, tvar*.

JAROMÍR TYPLT, SPISOVATEL

Z kulturních událostí roku 1989, jak jsem je prožíval ve věku šestnácti let, mi nejvýrazněji vystupují tři: básnická prvotina Lubora Kasala *Dosudby*, letní koncert Vladimíra Merty na nádvoří hradu Pecka a rozhlasový přenos *Koncertu pro všechny slušný lidi* ze 3. prosince. Kasal zásadně vybočil z nemastných neslaných polovičatostí tehdejších oficiálně vydávaných sbírek, protože se nebál vsadit všechno na ostře vyhraněnou poetiku, jíž navíc

nechyběl rozměr politické kritiky. Mertův koncert se odehrál v době, kdy nad zpěvákem visela hrozba postihu za podpis *Několika vět*, a tak lidé málem provalili hradní bránu a v houfech se šplhali i na chátrající zdivo, jen aby mohli vidět někoho, kdo třeba už zítra zase nebude smět veřejně hrát a zpívat. Co se týče *Koncertu pro všechny slušný lidi*, toho jsem se účastnil jen na dálku, s kazetovým magnetofonem připraveným k nahrávání, kdykoliv mělo zaznít něco zajímavého z alternativní rockové scény. Dlouho jsem pak poslouchal například Vladimíra Kokoliu, jak do ticha – bylo to v místě, kdy ostatní členové skupiny E nehráli – pronáší verše o všudypřítomném světle žárovky, jež je beze stínu... Tenkrát jsem vůbec měl pocit, že šedivějící vládnoucí režim v kultuře neprotěžuje nic jiného než úmornou nudu, a tak cokoliv, v čem bylo jen trochu imaginace a živé barevnosti, na mě působilo jako osvobození.

MILOŠ URBAN, SPISOVATEL

Zážitkem onoho roku, kromě revoluce, byl film Tomáše Vorla *Pražská 5*. Vznikl sice rok předtím, ale mně se ho podařilo zhlédnout až v létě 89 v Doksech. Málokteré umělecké dílo z dob socialismu ve mně dokázalo vzbudit takové nadšení.

OTTO M. URBAN, HISTORIK UMĚNÍ (AVU PRAHA)

Musel jsem trochu pátrat v paměti a díky tomu je to trochu chaos: 1) V srpnu první cesta na západ (na devizový příslib, či jak se to jmenovalo) – do Vídně – obrazy Egona Schileho, Gustava Klimta, Richarda Gerstla a Alfreda Kubina na vlastní oči. Také první setkání s tvorbou vídeňských akcionistů. 2) V lednu umírá Salvador Dalí a v únoru Thomas Bernhard, v ČSSR bez povšimnutí (zdroj: Hlas Ameriky). 3) Einstürzende Neubaten vydávají desku *Haus der Lüge* a Lou Reed vydává *New York* – obě desky jsem si vezl přes železnou oponu domů. 4) Na podzim jsme společně s Lenkou Bydžovskou začali pracovat na výstavě Františka Koblihy, která se následně uskutečnila v GVU v Roudnici na Labem v roce 1990. Jednalo se o mou první výstavu i o první publikovaný text. Asi by toho bylo víc, ale toto snad stačí.

PAVEL R. VEJRÁŽKA, GALERISTA A ANTIKVÁŘ

Abych se přiznal, otázka mě dost zaskočila; vlastně jsem s překvapením zjistil, že do listopadu 1989 si nepamatuji z kulturního dění zhola nic (koneckonců co ale bylo tehdy možné považovat za kulturu, že ano – snad s výjimkou literatury; soukromé akce a happeningy nepočítám). Podzim mám pak spojený s velmi torzovitými vzpomínkami na vystoupení různých umělců, podporujících sametovou revoluci. Tyto vzpomínky ovšem nedokáži konvertovat do jakékoli specifikovatelné personifikace. Jako nejhlubší kulturní zážitek porevoluční si – kupodivu naopak zcela jasně – pamatuji první velkou samostatnou výstavu surrealisty Martina Stejskala s název *Zadem k nekončenu* (1990).

PETR VIZINA, REDAKTOR ČESKÉ TELEVIZE

Vybaví se mi ikony v Zagorsku v létě 1989, rozhovory s věřícím Moskvanem, jenž přirovnával Gorbačova k archandělu Michaelovi. Nekončící údiv nad Přidalovým překladem *Staré lásky* Issaca Bashevishe Singera, výstava Aléna Diviše v Galerii hl. m. Prahy počátkem roku. A už se blížila chvíle, kdy jsem mohl vidět Karáska nebo Třešňáka po návratu z exilu!

VLADIMÍR ZAVADIL, POŠŤÁK NA PENZI

Krome politickejch, po čistě kulturní stránce byla pro mě vrcholem roku jarní návštěva skupiny Půlnoc ve městě New York City, kde jsem v té době žil. Poprvé od roku 1981, kdy jsem byl i s rodinou vystěhován v rámci StB akce Asanace, jsem se zase viděl s Mejlou Hlavsou a dalšími přáteli. Z Kanady přijel Vráťa Brabenec, Jana Převratská a také lidi z celých Spojených států. Byla to nádhera, a ty potoky slz...

RUDOLF ŽÁČEK, DĚLNÍK

Karel Kryl a Karel Gott na balkoně Melantrichu na Václaváku. Odkráčel jsem skrz jásající davy.

ANKETU PŘIPRAVIL **PETR NAGY**

Kníže i zbojník mezi českými básníky

„…hle jaká silueta se rýsuje na obzoru českého básnictví: zbojník nesoucí kříž, ‚sveřep tak trochu vzpřímený'; ale také vysílený, unavený zbojník"

(Jan Opelík)

Básník, prozaik, autor veršů pro děti, překladatel a autor úprav klasických dramatických textů – tím vším byl Jan Skácel (1922–1989), bezesporu jedna z nejvýznamnějších osobností naší poválečné literatury. Dětství prožil v Poštorné a v Břeclavi, poté v Brně absolvoval gymnázium (mat. 1941), studia na filozofické fakultě (čeština, ruština) Masarykovy univerzity však nedokončil. Po maturitě pracoval coby uvaděč v brněnském kině Moderna a od listopadu 1942 byl totálně nasazen jako dělník na stavbách silnic a tunelů v Rakousku. S psaním začínal jako redaktor kulturní redakce brněnské *Rovnosti* (1948–1952), kam ho přivedl jeho dlouholetý přítel Oldřich Mikulášek. Během publikování v *Rovnosti* si vytvořil svůj literární styl, plný vynalézavosti a básnické neotřelosti, osobitosti dosáhl i ve veršovaných rozhláskách a agitkách, přispíval také do časopisu *Blok*. Z redakce byl však vyhozen pro „trockismus a úchylky" (takto to definoval sám Jan Skácel). Báseň *Pětiletka* totiž svému autorovi vynesla obvinění z existencionalismu a buržoazního individualismu.

Po nuceném odchodu pracoval jako údržbář v Závodech přesného strojírenství v Brně-Líšni, ale kontakt s novinářskou prací nepřerušil. Věnoval se mimo jiné nelehkému životnímu údělu rakouského expresionistického básníka Georga Trakla. V té době se oženil s bývalou ženou Oldřicha Mikuláška, Boženou Mikuláškovou (poté Skácelovou). Od roku 1954 pracoval v Československém rozhlasu jako redaktor literárně dramatického vysílání a zároveň působil v literárním časopisu *Host do domu* (v letech 1963–1969 jako jeho šéfredaktor). Časopis získal pod Skácelovým vedením novou podobu, a to především díky žánru krátkých fejetonistických sloupků. Jeho tvorba pro rozhlas a *Hosta do domu* dala posléze vzniknout proslulé knize fejetonů *Jedenáctý bílý kůň* (1964).

Na IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů v roce 1967 se svým příspěvkem ostře vystoupil proti stávající cenzuře a vlivem dobových politických událostí byla v roce 1969 zastavena činnost jím vedeného časopisu. Skácelovi bylo vytýkáno, že se příliš otevřel pravicovým a protisocialistickým tendencím. Po nástupu normalizace jeho knihy nesměly až do roku 1981 oficiálně vycházet. Skácelovo dílo mělo být zapomenuto, stejně tak i sám autor. Jeho texty se ovšem šířily v samizdatu nebo je vydávali nakladatelé v zahraničí – například torontské nakladatelství Sixty-Eight Publishers, kde vyšly třeba tituly *Chyba broskví* (1978) či *Oříšky pro černého papouška* (1980). Sedmdesátá léta Jana Skácela byla poznamenána marnou snahou získat zaměstnání, jeho pobyty v nemocnici a lázních, výslechy Státní bezpečnosti. Klid hledal v malebném prostředí Pálavy, rodného Břeclavska, Vysočiny nebo v Kunštátě, kde bydlel Ludvík Kundera.

Od roku 1981 začaly znovu vycházet Skácelovy nové sbírky – kupříkladu *Dávné proso* (1981), *Naděje s bukovými křídly* (výbor, 1983), *Odlévání do ztraceného vosku* (1984), *Kdo pije potmě víno* (1988). Podle literárního historika Jiřího Opelíka se však Skácelova tvorba „již nikdy nevrátila do starých kolejí, hlavně proto, že v českém literárním životě upevnila vládu absurdita a abnormalita". Jeho šedesátiny v roce 1988 pak připomnělo jen pásmo Evy Tálské v brněnském

Divadle Na provázku. Recenze na jeho tvorbu se objevovaly pouze v regionálním tisku, třeba v *Brněnském večerníku*. Současně se mu však s pomocí přátel podařilo navázat styky s několika divadly (Laterna magika, Národní divadlo v Praze, Divadlo na Vinohradech, Mahenovo divadlo v Brně) a mohlo tak vzniknout několik nezapomenutelných inscenací, na kterých se Skácel dramaturgicky podílel – mj. Čapkův *Loupežník*, Sofoklův *Oidipus*, Brechtova *Antigona* či Plautův *Pseudolus*.

V brněnské kavárně Bellevue sedával se svými přáteli, mezi něž patřili například inženýr chemie a milovník výtvarného umění Bob Doubravka, Číča Růžička, básníkův bratr Petr, historik Josef Válka, legenda křižovnické školy Jan Steklík, prozaik Ludvík Němec, básníci Jindřich Zogata, Jiřina Salaquardová, Zdena Zábranská, František Schildberger, Pavel Šrut a samozřejmě Oldřich Mikulášek, ekolog Jan Lacina, herci Břetislav Rychlík a Jiří Pecha, výtvarník Miloš Slezák, fotograf Vilém Reichmann nebo spisovatel Ludvík Kundera

Zajímavosti je, že Jan Skácel odmítal jakékoli programy a nikdy také nespojil své jméno s jakýmikoli peticemi. Neměl rád houfy a už vůbec ne hysterii. Nepodepsal ani Chartu 77, se kterou za ním přišel sám Ludvík Vaculík, ani petice spojené s rokem 1989. Odmítl také Cenu Jaroslava Seiferta, udělovanou Chartou 77, která mu byla nabídnuta hned dvakrát: „Nebudu tady dlouho a nový zákaz bych nepřežil."

Básník Jan Skácel zemřel předčasně v Brně na rozedmu plic a zástavu srdce 7. listopadu 1989 v předvečer počátku sametové revoluce. Přestože oficiální média ani v předvečer Sametové revoluce o smrti básníka neinformovala, sešlo se na jeho pohřbu, který se konal 15. listopadu ve 14 hodin v Nové smuteční síni v Brně-Židenicích, několik stovek lidí z celé republiky. Na pohřeb přijela dokonce i delegace oficiálního Svazu československých spisovatelů v čele Michalem Černíkem. Básníkovo parte uváděl citát Jacka Londona „Můj zpěv a písně jsou ty tam…" a podepsána na něm byla Skácelova manželka Božena a jeho bratr, výtvarník Petr Skácel. V čele příprav obřadu stál profesor Bořivoj Srba, hudební stránku celé události si vzal na starost Miloš Štědroň. Během smutečního obřadu zazněly melodie ze Sukovy scénické hudby k *Radúzovi a Mahuleně*, violoncellová suita J. S. Bacha, část 2. kvartetu Miloslava Istvana, valašská lidová zpěvačka Eva Porubová zazpívala bez doprovodu píseň *Moravo, Moravo, cože jsi krvavá*. Herec Ladislav Lakomý zarecitoval Skácelovu báseň *Kotlářská 35a*, nazvanou podle adresy místa, kde básník se svou paní dlouhá léta bydlel, smuteční řeč pronesl Jiří Opelík, který zesnulého nazval „knížetem mezi českými básníky".

KOTLÁŘSKÁ 35A

A náhle jsme tu navěky
a tady je náš svět
otázka okna do dvora
a okna do ulice odpověď

A jsou tu věci které po nás
nebudou patřit nikomu
u dveří v síni na hřebíku
kroužek a klíče od bytu

A je tu skříň a v skříni tvoje šaty
jsi malinká když visíš na věšáku
za noci je tu naše tma
sypká jak slepá zrnka máku

A potom jsou tu počítadla
jsou v každém koutě měří čas
vteřiny měsíce a roky
jak pozpátku jdou kolem nás

Posléze je tu ještě něco
a povědět to nesmíme
potichu jsme to zapomněli
hlasitě o tom mlčíme

(sb. *Odlévání do ztraceného vosku*, 1984)

„Bydleli jsme se Skácelem na jedné ulici – Kotlářské – a naposledy jsem se potkali asi týden před jeho smrtí na nákupu v samoobsluze na Bayerově. Seděl na parapetu výlohy shrbený a kašlal, vypadal už jako hodně unavený člověk. Ptal jsem se ho, jestli nepotřebuje pomoci, a on řekl, ať si přisednu, a tak jsme tam seděli nad jeho nákupem a povídali si o balkánské ceně, kterou mu pravděpodobně udělovali v nějaké krásné nasvětlené jeskyni. V neděli odpoledne sedával také v hospodě Praha u stolečku pro dva a tam jsem s ním občas směl sedět."

(Petr Oslzlý)

LENKA DOSTÁLOVÁ

Autorka vystudovala knihovnictví na SU v Opavě, pracuje jako odborná knihovnice v Knihovně Jiřího Mahena v Brně.

POUŽITÉ ZDROJE:

KOŽMÍN, Zdeněk: *Skácel* (1994).
KŘÍŽ, Jiří P.: Causa Jan Skácel. In *Reflex*, 1992, č. 8.
ŠTĚDROŇ, Miloš: Skácel nikdy nechtěl na scénu – Miloš Štědroň vzpomíná na pohřeb básníka, který se konal těsně před listopadovými událostmi 1989. In *MF Dnes*, 2.11.2007, C5.

Kratochvilné snění

„Krindapána, někdy by si přál žíti po vévodsku, ale vzápětí mu lezou podobné opičárny z krku."

(Vladislav Vančura: *Konec starých časů*)

Snímek *Konec starých časů* v režii Jiřího Menzela se zrodil v roce 1989, své premiéry se ovšem dočkal až v dubnu roku 1990. Film byl natočen jako úspěšná adaptace stejnojmenného románu Vladislava Vančury z roku 1934. Tento román však vznikal na pozadí filmového scénáře s názvem *Baron Prášil*. Z natáčení ale sešlo, a proto autor značně přepracoval a rozšířil filmovou povídku do románové podoby.

Filmová povídka byla zaměřena pouze na jednu dějovou linii. Hlavní hrdina, ale zároveň i vypravěč – Baron Prášil – vnese vzruch na zámek Kratochvíle, získá si lásku dcery majitele panství a zmizí stejně náhle, jako přišel.

Tato verze však byla rozšířena do románové. Pouze malá úloha okrajové postavy knihovníka Spery se v novém textu mění jednak na vypravěče a komentátora veškerého dění, jednak si stále ponechává roli jedné z postav účastnící se plnohodnotně dění v zámku. Události v zámku však oscilují mezi pokusy nového pána Stoklasy o vévodský životní styl a mezi snahou vyhovět všem, tedy i příslušníkům republikánské agrární buržoazie. V tomto bezbarvém období se na zámku objevuje kníže Alexej Megalrogov se svým sluhou Váňou. Postava knížete je inspirována baronem Prášilem. Kníže ztělesňuje ony staré časy plné romantiky, časů pohádek a dobrodružství. Stává se hybatelem děje – zamilují si jej děti, ženy, ale svým kouzlem a důvtipem dokáže odvrátit i hrozící katastrofy související s odhalením jeho původu.

JOSEF ABRHÁM JAKO KNÍŽE ALEXEJ

S příchodem Megalrogova na zámek nastává přímý střet dvou světů – starého a nového, který představují advokát Pustina, statkář Lhota a další obyvatelé panství. Přestože kníže Alexej zřejmě nemá modrou krev, nikdo z novodobého panstva nedosahuje jeho kvalit a navíc nerozpoznávají ani jeho původ. Zatímco knížeti vybrané chování nečiní žádný problém, pán na zámku Kratochvíle Stoklasa není schopen vzdát se svých maloměšťáckých návyků. Konfrontace se starým světem v podání knížete Alexeje je pro Stoklasu satirickým zrcadlem, ve kterém by měl vidět sám sebe jako pouhou napodobeninu toho, o čem soudí, že má punc urozenosti.

JAN HARTL JAKO ADVOKÁT PUSTINA,
RUDOLF HRUŠÍNSKÝ COBY STATKÁŘ LHOTA

Sám Vančura v tvorbě z třicátých let (*Útěk do Budína*, *Rodina Horvatova* atd.) obrací svou pozornost od lyriky k epice. Přesto však román nemá soustavnou dějovou linii, text je plný odboček, hlavně díky postavám Alexeje a Váni, jejichž charakteristiky dokreslují právě ona dobrodružná vyprávění, kterými si podmanili půlku panství. Pojímá *Konec starých časů* jako satirický román s vypravěčskými postupy běžnými v próze 18. století, zároveň však využívá i techniku filmové montáže. Tímto dosahuje obrazu dobově situovaných konkrétních osob v poválečném světě na pozadí základní osnovy konfrontovat odcházející časy s těmi přicházejícími. Přesto však nemá název románu ve čtenáři vyvolat dojem, že „staré časy" vystřídají časy nové a lepší. Obě epochy jsou totiž v textu soustavně ironizovány.

Filmová verze románu nabízí divákovi oproti knižní více poetiky, idealizuje život na panství a vytváří tak líbezný dojem s prvky tzv. laskavého humoru. Ze snímku se vytrácí onen břitký sarkastický tón, který je

ústředním motivem knihy. Režisér naopak toto rozhraní zjemňuje, přičemž se do popředí dostává spíše komičnost a výřečnost titulní postavy knížete a milostné zápletky, neboť právě filmové plátno vykresluje knížete jako velkého svůdníka, ale zároveň oproti knize více zdůrazňuje jeho přížívnictví. Veskrze je to však výtka v podstatě nicotná v porovnání s divákým úspěchem. Film *Konec starých časů* se v Menzelově tvorbě řadí za dnes již „kultovní" film *Vesničko má středisková* (1985, který se stal i nejprodávanějším filmem do zahraničí) a ještě před *Slavnosti sněženek* (1983) a *Postřižiny* (1981).

Premiéra v roce 1989 s sebou přinesla i konec starých časů v Česku. Starých časů zase s jinými konotacemi, než jsou ty románové. Zdeněk Pešat v doslovu z roku 1987 poznamenal: „Konec starých časů neznamená příchod časů lepších, ale jen nastolení bezbarvé prostřednosti plné politických pletich a ziskuchtivosti." Je ona bezbarvá prostřednost po dvaceti pěti letech od revoluce již za námi?

ANEŽKA ELIÁŠOVÁ

Autorka je studentkou bohemistiky na FF UK v Praze.

POUŽITÉ ZDROJE:

GRYGAR, Mojmír: *Vladislav Vančura* <http://www.ucl.cas.cz/edicee/data/dejiny/hcl/dcl4/21.pdf>
LUKEŠ, Jan: *Diagnózy času* (2013).
POŠOVÁ, Kateřina: *Jiří Menzel* (1992).
PTÁČEK, Luboš (ed.): *Panorama českého filmu* (2000).

půlnoční téma

Předrevoluční lámání hudebních ledů

Na konci 80. let došlo v hudebních vodách k určitému rozvolnění. Některým do té doby zakazovaným kapelám se povedlo vydat gramofonové desky, ačkoliv jejich občanské postoje byly vyloženě v opozici vůči politické linii ražené komunistickým režimem. Pro někoho možná sen, dosažená svoboda v klecích režimu měla ovšem trpký dozvuk. Legalizace do té doby tabuizované hudby totiž alternativní scénu zaskočila a některé formace ztratily motivaci dál hrát. Najednou jako by už nebylo proti čemu bojovat. Zajímavé nahrávky vycházely hlavně v edici Rock debut vydavatelství Panton. Často šlo přitom o kapely, které dříve bolševik nemohl ani cítit.

Ještě v 70. letech byla KSČ vůči alternativním hudebním uskupením dosti represivní, koncem 80. let ale byly zejména nižší kádry ochotny diskutovat a občas podlehly silným argumentům různých pořadatelů koncertů. Strana nejspíš pochopila, že rock není zdaleka největším ohrožením režimu. Dříve zakazované a oficiálně přehlížené hudebníky začalo pouštět do éteru i vydavatelství Panton. Nedalo se ale mluvit o nějakém nezávislém vydavatelství. Naopak, dotyčné vydavatelství mělo spolu se Supraphonem a Opusem monopolní postavení na československém hudebním trhu. S trochou hořkosti můžeme podotknout, že ani tehdejší britské indies gramofonové firmy neměly nějak vznosné cíle, vydavatelé se většinou jen svezli na vlně zájmu a firmu obratem se ziskem prodali. Ve vydávání nové hudby byl Panton pružnější než Supraphon, který vydal jen Abraxas a OK Band. Hudební měsíčník *Gramorevue* psal o edici Rock debut v podobném duchu. Zatímco Supraphon vydával jen mladé kapely s „prodejnými" prvky, Panton se na rock vrhl odvážněji a v edici Rock debut vydával kapely především originální, o komerci šlo až na druhé koleji. Třeba ještě říct, že i přes určité uvolnění měl Ústřední výbor KSČ až do posledních měsíců roku 1989 silný dohled nad populární hudbou, jeho sekretariát tehdy schvaloval i ředitele vydavatelství Panton, tajemníci ÚV zase šéfredaktory Pantonu. Vydávání pod edicí Rock debut tak muselo být jistě posvěceno také seshora.

Uvolnění se neprojevilo jen ve vydávání gramodesek. Dříve zakazované kapely dostaly oficiální propustku i na podia. Příkladem může být Rockfest, jenž si odbyl první ročník v Paláci kultury roku 1986. Rockfest byl výsledkem snahy Socialistického svazu mládeže přiblížit se mladým a ukázat jim vlídnou tvář socialismu. Na programu festivalu byl proto punk, nová vlna i alternativní rock. Dost možná chtěl režim prostě jen opět získat kontrolu nad množící se skupinou mladých alternativních umělců, a proto je shromáždil na oficiální akci pod dohledem SSM. Jisté ale je, že i díky Rockfestu si oficiální gramofonové společnosti všimly nové neklidné krve a rozhodly se jí dát šanci. Rok po prvním Rockfestu tak Panton v edici Impuls vydal první novovlnnou desku – *Dobu ledovou* od kapely Precedens. V roce 1987 se rozjela už

i zmíněná ediční řada Rock debut, která mapovala českou alternativní rockovou scénu, oficiálními vydavatelstvími do té doby ignorovanou. Edice představovala i umělce vyloženě propojené s undergroundem či Chartou 77. Pod hlavičkou edice bylo nakonec pořízeno celkem deset EP. První kapelou vydanou v edici Rock debut byl Dybbuk, následovaly kapely Krásné nové stroje, Betula Pendula, Z kopce, Ošklid, P. V. O. (pozdější Psí vojáci), Už jsme doma, Mňága a Žďorp, po revoluci ještě Vltava a OZW. Desky vycházely bez názvu, pouze s označením edice a číslem pořadí. Desky spojoval stejný grafický design – jen bílé nápisy na černém pozadí. Po revoluci se stala edice trochu nadbytečnou, a to hlavně kvůli rychlému rozvoji nezávislých vydavatelství a snad i ztrátě lákavé chuti zakázaného ovoce. Zániku se ostatně brzy dočkal i celý Panton.

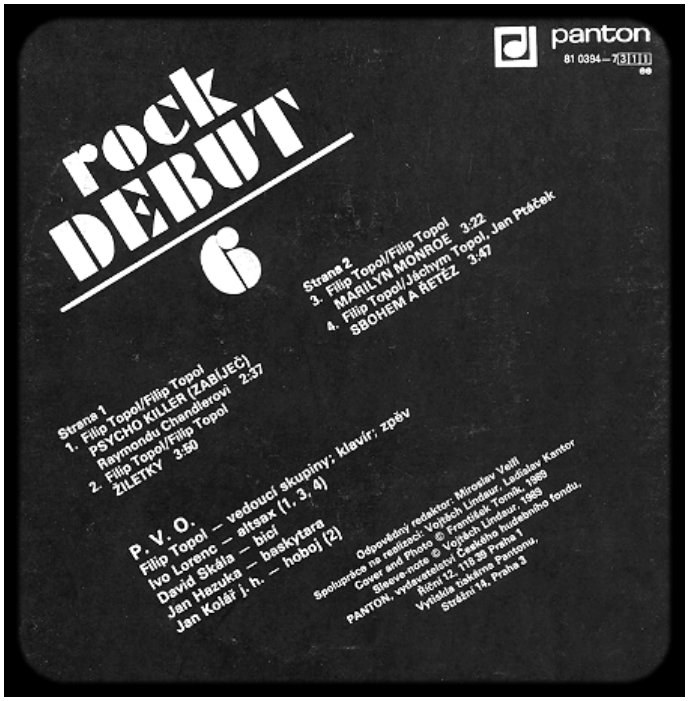

ZADNÍ STRANA EP SKUPINY P. V. O. (TJ. PSÍCH VOJÁKŮ) Z EDICE ROCK DEBUT; TEXT Z PŘEBALU UVEDEN NÍŽE

„JE TO PODIVUHODNÉ Z MNOHA STRAN, KDYŽ ROCKOVÁ KAPELA OSLAVÍ DESETILETÍ SVÉ EXISTENCE V NEMĚNNÉ ZÁKLADNÍ SESTAVĚ NATOČENÍM PRVNÍ GRAMOFONOVÉ DESKY.

SKLADATEL, TEXTAŘ, PIANISTA A ZPĚVÁK FILIP TOPOL (24) POPRVÉ HRÁL A ZPÍVAL ZHUDEBNĚNÉ BÁSNĚ SVÉHO STARŠÍHO BRATRA JÁCHYMA, KDYŽ MU BYLO TŘINÁCT. O ROK POZDĚJI, OVLIVNĚN JUVENILNÍM SDRUŽENÍM MALOSTRANSKÝCH UMĚLCŮ, ZALOŽIL SE SPOLUŽÁKY JANEM HAZUKOU (BASKYTARA) A DAVIDEM SKÁLOU (BICÍ) KAPELU PSÍ VOJÁCI – P. V. O. (NÁZEV JE ODVOZEN OD INDIÁNSKÉHO KMENE JIŽNÍCH ŠAJENŮ). PREMIÉRA NA IV. PRAŽSKÝCH JAZZOVÝCH DNECH BY BYLA SKVĚLÝM ODRAZOVÝM MŮSTKEM, KDYBY... PSÍ VOJÁCI NETUŠILI, ŽE DRUHÉ OFICIÁLNÍ VYSTOUPENÍ BUDOU MOCI ODEHRÁT ZA ROVNÝCH ŠEST LET. PO CELOU DOBU VYTRVALE KONCERTOVALI NA SOUKROMÝCH AKCÍCH V CHALUPÁCH ČI NA STATCÍCH A STŘÍDAVĚ DOPLŇOVÁNI KYTARISTOU, HOUSLISTOU A SAXOFONISTOU TŘÍBILI SVŮJ HUDEBNÍ VÝRAZ I REPERTOÁR.

JÁCHYMA TOPOLA, JEHOŽ TEXTY BYLY STÁLE VÍCE BÁSNĚMI, NAKRÁTKO VYSTŘÍDALA TRAGICKÁ MYSTIKA ANGLICKÉ BÁSNÍŘKY SYLVIE PLATHOVÉ; OD ŠESTAOSMDESÁTÉHO ROKU SI PÍŠE FILIP ZÁROVEŇ S HUDBOU I TEXTY. V SOUČASNÉM REPERTOÁRU, JEHOŽ ČÁST JE ZACHYCENA NA TÉHLE DESCE, NEZAPŘE TOPOL OBDIV K NEWYORSKÉMU UNDERGROUNDU ČI NĚKTERÉ LITERÁRNÍ INSPIRACE. PŘESTO JE HUDBA KAPELY (ZDE SE SAXOFONISTOU IVEM LORENCEM A HOSTUJÍCÍM HOBOJISTOU JANEM KOLÁŘEM) NEZAMĚNITELNÁ. ČTYŘI NAHRÁVKY BYLY VYBRÁNY TAK, ABY PŘEDSTAVILY RŮZNÉ POLOHY TOPOLOVA HLASU: OD UŘVANÉ HYSTERIE (ŽILETKY) AŽ PO LYRICKÝ CIVILISMUS (SBOHEM A ŘETĚZ).

A JAKÉ TO JE, KDYŽ TÉMĚŘ UNDERGROUNDOVÁ SKUPINA PŘIJDE DO NAHRÁVACÍHO STUDIA SMETANOVA DIVADLA? INU, ROZPAČITOST NA OBOU STRANÁCH. VE SNAZE PO CO NEJVĚTŠÍ AUTENTICITĚ SE NAHRÁVALO TÉMĚŘ ŽIVĚ (A NIKOLI BEZ CHYBIČEK), A TAK SEM TAM NEPOROZUMÍTE TOPOLOVU HOREČNÉMU DRMOLENÍ A SAXOFON SE MUSEL PŘI MÍCHÁNÍ VÍCE UPOZADIT.

MÁTE VŠAK V RUCE DESKU, KTERÁ PŘES VŠECHNY NEDOTAŽENOSTI JE ARTEFAKTEM ZASAHUJÍCÍM POSLUCHAČE AŽ S PŘEKVAPIVOU NALÉHAVOSTÍ.“

V přelomovém roce 1989 vznikly v edici Rock debut tři nahrávky – dočkaly se jich kapely Psí vojáci, Už jsme doma a Mňága a Žďorp. V roce 1986 se Psí vojáci (tenkrát ještě P. V. O.) v sestavě Filip Topol, David Skála a Jan Hazuka rozhodli jít na přehrávky v Malostranské besedě, které možná trochu překvapivě skončily úspěchem. Lindaur v této souvislosti píše o vzniku jakéhosi „overgroundu“. V něm skončili interpreti, co se sice chtěli vymanit z temné ilegality, ale rozhodně se nechtěli nijak lísat k režimu. Třeba Filip Topol ale nestál o škatulku undergroundu ani overgroundu, prostě chtěl dělat dobrou hudbu, co oslovuje lidi. Díky přehrávkám mohli Psí vojáci vystupovat legálně a jejich oblíbenosti u posluchačů i kritiky si všiml právě Panton. Cesta k prvnímu EP tak už nebyla nijak trnitá. V roce 1989 Psí vojáci nahráli ve studiu Smetanova divadla písně *Psycho killer*, *Žiletky*, *Marilyn Monroe* a *Sbohem a řetěz* a deska s označením Rock debut 6 byla na světě. Z obalu desky se dozvíme, že nahrávání téměř undergroundové kapely přineslo do studia dost rozpačitosti a že kvůli snaze o autenticitu nahrávka není bez chyb a Topolovu drmolení je občas těžké rozumět. Přesto je ale deska až překvapivě naléhavá, píše se dál.

V pořadí sedmá deska edice dala prostor kapele Už jsme doma – na její EP se vešly písně *Výlov rybníka (V. Holanovi)*, *Mu je ha (Procesu F. Kafky)* a *Jó nebo nebo (A. Jarrymu)*. V časopisu *Gramorevue* byla deska spojující punkovou rvavost s orchestrálním projevem označena za hudební událost, která kapelu zařadila mezi exportní položky. Na desce se producentsky podílel Ladislav Kantor, který spolupracoval na většině desek Pantonu z roku 1989. Kantor se po revoluci přesunul z Pantonu na Hrad, stal se totiž poradcem Václava Havla. O kapele Mňága a Žďorp se

v 80. letech dalo rozhodně také mluvit jako o undergroundu, ovšem s moravskými kořeny. Kapelu předcházely ještě dvě formace – Slepé střevo a Happyend. Skupina Mňága a Žďorp své EP nahrála v březnu 1989 v ostravském studiu, šlo také o jejich první profesionální nahrávku. Na desku Rock debutu s pořadovým číslem 8 se dostaly písně *Výhledově*, *Ne, teď ne*, *Kocourkov* a *Hodinový hotel*. Desku kapele produkoval Vladimír Hanzel, který se po revoluci stal pro změnu prezidentovým tajemníkem.

Undergroundová hudba pronikla i do oficiálních sfér, to ovšem neznamená, že by byl konec 80. let pro všechny alternativní kapely růžovým. Režim používal zvrácenou metodu cukru a biče, na jednu stranu jakási podpora mladé nekonvenční hudby, na druhou represe jako za tuhé totality. Většina kapel načichlých podzemím navíc mohla o vlastní desce leda tak snít. Deska byla něco jako modla, v Československu existovala ovšem jen jediná lisovna a nelegální lisování by se tak těžko utajilo. O moc lépe na tom ale nebyly ani oficiální mladé kapely, těm vycházely maximálně singly. Hlavním médiem tak byla kazeta. Desky kapel Psí vojáci, Už jsme doma a Mňága a Žďorp byly podle *Gramorevue* hlavně splacením dluhu, ani jedna z kapel totiž nebyla nezkušená, jak by se u debutantů předpokládalo. Psí vojáci v té době fungovali jedenáct let, Už jsme doma pět let a Mňága a Žďorp přes dva roky. Z odstupu 25 let můžeme s potěšením říct, že ani jedné z těchto kapel tehdy možnost oficiálně nahrávat nevzala chuť dál tvořit kvalitní hudbu.

MICHAELA HORYNOVÁ

Studentka environmentálních studií, absolventka žurnalistiky a genderových studií na FSS MU v Brně.

POUŽITÉ ZDROJE:

ALAN, Josef: *Alternativní kultura: příběh české společnosti 1945–1989* (2001).
LINDAUR, Vojtěch – KONRÁD, Ondřej: *Bigbít* (2010).
Malé desky Pantonu. In *Gramorevue*, roč. 36, 1990, č. 6.
VANĚK, Miroslav: *Byl to jenom rock'n'roll?: hudební alternativa v komunistickém Československu, 1956–1989* (2010).

Budíček „spících" spisovatelů

půlnoční téma

Mezinárodní PEN klub – celosvětové sdružení spisovatelů usilující mimo jiné o dodržování základních lidských práv – byl založen 5. října 1921 v Londýně, mezi první členy patřil Joseph Conrad, G. B. Shaw či H. G. Wells a v jeho čele stanul John Galsworthy. Prvním českým členem Mezinárodního PEN klubu se stal v roce 1923 Alois Jirásek. České centrum Mezinárodního PEN klubu pak vzniklo 15. února 1925 – jako jedno z prvních zahraničních center PENu – na schůzi v pražské kavárně Louvre na Národní třídě, v sále tehdejší klubovny sólistů Národního divadla. Přítomno bylo celkem osmatřicet spisovatelů a prvním předsedou byl zvolen Karel Čapek, který tuto funkci zastával sedm let. Vedle českých a slovenských literátů v klubu působili i autoři němečtí, židovští a maďarští.

Původně nepolitická organiace, jejímž hlavním cílem bylo zpočátku udržování kontaktu se zahraničními kolegy, postupem času a vlivem vyostřující se politické situace změnila svůj charakter a stále výrazněji se vyhraňovala vůči nacistickému režimu. Zasadila se mimo jiné o to, aby spisovateli Thomasu Mannovi i dalším německým emigrantům poskytlo Československo azyl. V roce 1938 se také v Praze konal (16.) světový kongres Mezinárodního PEN klubu, který se nesl v duchu podpory československé demokracie ohrožené nacismem. Činnost českého centra PEN klubu zakázali nacisté v roce 1942 a po roce 1948 zase jeho další fungování znemožnili komunisté, byť oficiálně přestal klub existovat až roku 1968, poté co se nakrátko „probudil" pod vedením Adolfa Hoffmeistera.

ČLENOVÉ OBNOVENÉHO ČESKÉHO CENTRA MEZINÁRODNÍHO PEN KLUBU V ROCE 1989

Myšlenkou obnovení činnosti Československého PEN klubu – který byl v 70. a 80. letech tzv. spícím centrem – se začali někteří spisovatelé zaobírat v druhé polovině 80. let, a to jak na půdě disentu, tak i uvnitř

samotného Svazu českých spisovatelů, oficiální organizace v rukou režimu založené v roce 1972. Od slov k činům se přešlo v létě roku 1989, kdy se vybraní autoři dohodli nejen na obnovení českého centra PEN klubu, ale i na založení centra slovenského.

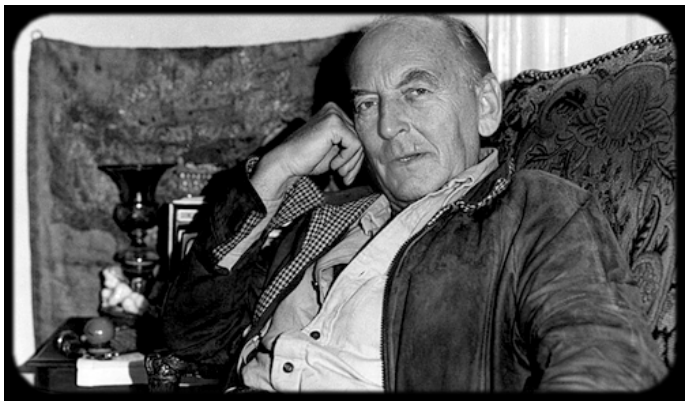

JIŘÍ MUCHA (1915–1991)

První schůzka obnoveného Českého centra PEN klubu se konala 1. srpna 1989 v Praze, avšak Státní bezpečnost zadržovala po celou dobu schůzky Václava Havla, Jana Trefulku, Evu Kantůrkovou, Milana Šimečku a Milana Jungmanna. V čele obnoveného českého centra PEN klubu stanul spisovatel, novinář a scenárista Jiří Mucha (1915–1991), syn malíře Alfonse Muchy, kterého v roce 1990 vystřídal Ivan Klíma. Ideální podmínky k realizaci jejich záměrů se ovšem naskytly teprve na sklonku roku, kdy události v zemi nabraly prudký spád. Jak později zavzpomínal Ivan Klíma: „Ani jsme toho moc nestačili udělat. Vydali jsme nějaká prohlášení, žádali jsme propuštění politických vězňů atd. A pak přišla revoluce."

PETR NAGY

OFICIÁLNÍ STRÁNKY ČESKÉHO CENTRA MEZINÁRODNÍHO PEN KLUBU:

Charles Sealsfield

pohřebiště

„VZPOMENETE SI, ŽE JSEM SI JAKO AUTOR DAL ZA ÚKOL – NIKOLI, NE ZA ÚKOL, PROTOŽE ÚKOLY TOHOTO DRUHU SI ČLOVĚK NEMŮŽE UKLÁDAT A ULOŽÍ-LI SI JE, VĚTŠINOU JE VYPLNÍ ŠPATNĚ – ŽE JSEM TEDY, MUSÍM TO ŘÍCI LÉPE, CÍTIL NUTKÁNÍ UKÁZAT SVĚTU OBRAZ DOBY A JEJÍ DŮLEŽITÉ OKAMŽIKY V NÁZORNÝCH, PLASTICKÝCH OBRAZECH."

(Z DOPISU CHARLESE SEALSFIELDA NAKLADATELI JEHO *KNIHY O KAJUTĚ*, 1. KVĚTNA 1841)

Charles Sealsfield, vlastním jménem Karl Anton Postl, byl (v Čechách narozený) německý a americký spisovatel, publicista, amerikanista a teolog. Byl také nejvýraznější osobností českého původu co se týče zprostředkování kulturních, hospodářských, politických a etnografických informací o Novém světě v Evropě, tedy hned po botanikovi, etnografovi a cestovateli Tadeáši Haenkeovi. Narodil se roku 1793 v německé rodině sedláka a rychtáře Antonína Postla v malebné jihomoravské vinařské obci, v Popicích u Znojma. Po absolutoriu znojemského gymnázia vystudoval na pražské univerzitě filozofii a poté teologii. Byl mimo jiné žákem matematika, filozofa a kněze Bernarda Bolzana. V Praze vstoupil do křižovnického řádu (1814) a působil sedm let v úřadu sekretáře velmistra řádu křižovníků s červenou hvězdou, díky němuž získal přístup do vlivných kruhů české šlechtické a podnikatelské společnosti.

Rok 1823, kdy byl na lázeňském pobytu v Karlových Varech, je spojen s jeho záhadným zmizením, které se podařilo objasnit až v nedávné době. Postupem času se podařilo zjistit, že se vydal přes Vídeň, Stuttgart a Curych až do francouzského přístavu Le Havre a odtud odjel do New Orleans v Louisianě. Co bylo důvodem jeho tak náhlého odjezdu? Eva Bogdanová, předsedkyně občanského sdružení Popice Charlese Sealsfielda, k tomu uvádí: „Byl to takový kritik rakouského absolutismu. Z knížek a z historie bych o něm spíš řekla, že to byl člověk nespokojený se svým životem, který se trochu hledal. A v Americe se asi našel."

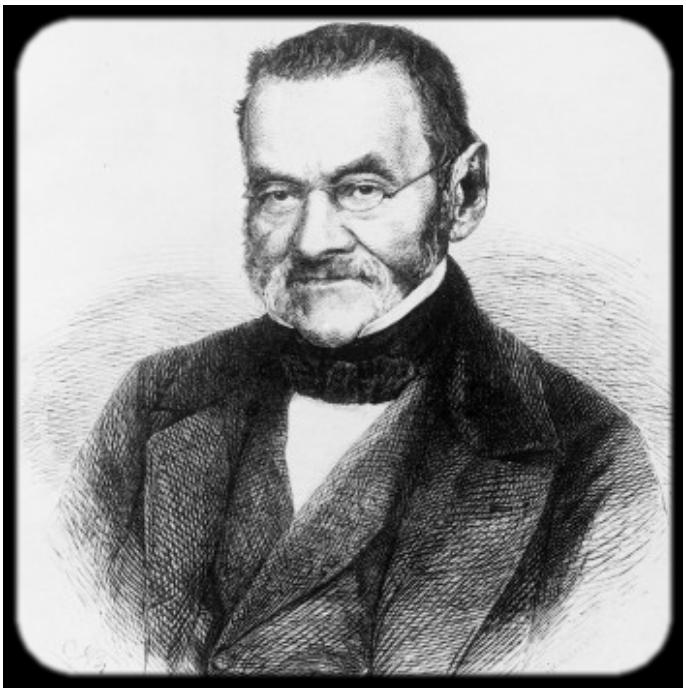

Důvodem jeho odchodu z Čech byly jeho úzké kontakty s pražskými osvícenci, mj. skrytě působícími svobodnými zednáři (sám se stal jedním z nich), a rostoucí nespokojenost s dosavadní službou křižovnickému řádu, která se odrážela i v množících se stížnostech na jeho společensko-politické aktivity a laxní přístup k věcem náboženským. Pod záminkou pobytu v Karlových Varech naplánoval cestu do Vídně, kde se chtěl ucházet o významné místo ve státní správě, v jehož získání ovšem nakonec neuspěl. Jeho útěk naopak přitáhl nežádoucí pozornost k řádu křižovníků i vyvolal řadu nejrůznějších dohadů kolem samotného Postla. Proto s pomocí svých přátel opustil Rakousko, odkud vedla jeho další cesta přes Curych a další zastávky až do USA.

„Pražská hradní stráž stojí v chodbách. Zástupci měst jsou na rozdíl od duchovenstva a šlechty černě oděni. Nejprve zdraví nejvyšší purkrabí arcibiskupa a duchovenstvo, poté panský stav, rytířský stav a nakonec zástupce měšťanstva. Poté čte jeden ze sekretářů císařský list s postuláty, to jest s daněmi, které mají být povoleny příští rok. Císařský list je přijímán beze slov. Nakonec se ptá nejvyšší purkrabí shromáždění, zda má někdo nějakou připomínku. Následuje hluboké mlčení. Tato prázdná hra je vše, co zbylo ze starého českého státního zřízení – forma zůstává, ale je zbavena jakéhokoli obsahu. Činnost českých stavů se omezuje na povolování daní a na určité soudní pravomoci, které vykonává zemský výbor volený ze čtyř stavů a potvrzovaný císařem. Rakouští vládci považovali za nutné tímto způsobem ohleduplně šetřit city lidu a ukázat, že jeho staré svobody a vlastně jeho dřívější státní samostatnost je obmýšlena.“

(ukázka z knihy *Rakousko, jaké je*, 1828)

V Spojených státech vystupoval a publikoval nejprve pod jménem Charles Sidons, později si však zvolil pseudonym Charles Sealsfield (pravděpodobně podle jedné z viničních tratí nedaleko rodných Popic – Siegelfeld). Budoucí spisovatel byl okouzlen americkým způsobem života i zdejším republikánským systémem, zejména politikou prezidenta Andrewa Jacksona. Obojí se velice lišilo od zkostnatělého systému rakousko-uherského mocnářství. Postupně procestoval údolí řeky Mississippi, území Louisiany až po jihozápadní část země a nevynechal ani Mexiko. Na svých cestách zkoumal život původních indiánských obyvatel a osadníků. Několikrát se vrátil do Evropy, především do Londýna a Paříže, kde působil jako zahraniční korespondent pro newyorské noviny *The Morning Courier and Enquirer*. V letech 1830 až 1841 pracoval jako agent pro spisovatele a novináře Josefa Bonaparta, nejstaršího bratra Napoleona I. Bonaparta a také bývalého neapolského a španělského krále. Spojené státy definitivně opustil v roce 1832 a na zbytek života se usadil ve Švýcarsku, kde roku 1864 ve městě Solothurn také zemřel. Tuto zemi si přesto nikdy příliš neoblíbil a o Švýcarech neměl valné mínění. Pravá totožnost Charlese Sealsfielda byla odhalena až po jeho smrti, kdy byl podle závěti identifikován jako uprchlý křižovník K. A. Postl.

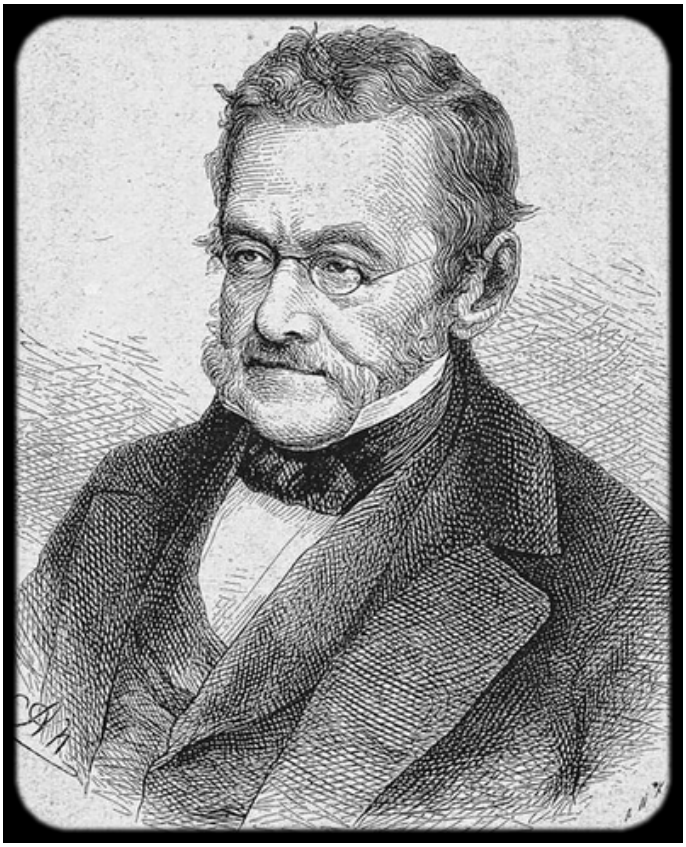

Charles Sealsfield je představitelem etnograficky laděné prózy a patří mezi významné kronikáře jižní oblasti řeky Mississippi a Mexika. Jeho dílo je ovlivněno josefinským osvícenstvím a americkými demokratickými ideály. Kromě dobrodružných a cestopisných románů psal také politické pamflety. Jeho knihy se vyznačují dokonale zvládnutým vypravěčským stylem a věrohodností popisovaných reálií.

„Stolovali jsme výborně, ale docela sami, protože jeho žena a nevlastní dcera byly na návštěvě u colonela *St. F. Austina v San Felipe a měly se vrátit až za několik dní. Mluvili jsme o domácí politice, o abolicionistech, o problémech s lynčováním, s lůzou a s nejednotnou nulifikační praxí, která v jednotlivých státech prohlašovala zákony za neplatné. Zdálo se mi, že je výtečně informován, a to především o problémech státních financí, o přeplatcích daní* – surplus-revenue*, o našich obchodních vztazích a tarifní politice. Získal jsem dojem, že si neváží našich přístavních měst a jejich politiky, zato však věří ve velikou budoucnost amerického Západu. Nedokázal jsem*

skrýt údiv nad tím, že tento muž, který by určitě mohl hrát významnou roli ve Spojených státech, se mohl ztratit v této mexické pustině."

(ukázka z knihy *Kniha o kajutě*, 1835)

Sealsfieldovou prvotinou je kniha *Spojené státy americké, jaké jsou* (1827), která vyšla ve Stuttgartu a Londýně. Již tato publikace vykazuje autorovy výborné pozorovací schopnosti, jejichž výsledky pomocí barvitého popisu předkládal čtenáři. Následoval fiktivní cestopis *Rakousko, jaké je* (1828). Kniha podává velmi autentický a kritický obraz rakousko-uherských poměrů – obraz národního útlaku, špiclování, korupce, politického pronásledování a cenzury. V Čechách vyšla tato kniha až v roce 1919.

Za nejúspěšnější dílo Charlese Sealsfielda je považována próza *Tokeah aneb Bílá růže* (1829), ve kterém velice realisticky vykreslil život původních amerických obyvatel na území Louisiany (titulním hrdinou je poslední náčelník indiánského kmene Okoneů) a jejich útlak ze strany evropských přistěhovalců. Americká kritika novelu vychvalovala a někteří uznávaní recenzenti o jejím autorovi mluvili jako o nejlepším americkém spisovateli té doby. Americký kritik Robert E. Spiller poukázal na Sealsfieldův význam při transformaci amerického románu, spočívající mimo jiné v tom, že v jeho románech roli hrdiny neplnil jednotlivec, nýbrž lid. K dalším knihám Charlese Sealsfielda patří *Obrazy ze života obou polokoulí* (1834–1837), romány *Virey a aristokraté aneb Mexiko v roce 1812* (1834) a *Morton aneb Velká cesta* (1835) nebo povídkový soubor *Kniha o kajutě čili život v Texasu* (1835).

„Bojovníci kmene Komančů a kmene Okonů, nadešla doba znovu uzavřít kruh, který roztrhla lstivost bílých a zaslepenost i nesvornost rudých kmenů. Paže Tokeahovy chtějí kruh znovu spojit tak, aby ho už nikdy nikdo nerozlomil. Ale s přicházejícími léty ubývá Tokeahovi sil a starý strom musí nahradit nový, mladý. Tokeah ho našel ve statečném náčelníkovi Komančů El Solovi. El Sol bude i dobrým nástupcem náčelníka Okonů, až Tokeah odejde ke svým otcům, jejichž kosti odpočívají v zemi. V té zemi, kterou nám vzali bílí. El Sol upevní kruh bojovníků, kteří nade vše milují volnost, vykopou válečnou sekeru a společně vyjdeme na stezku boje za rodnou zemi."

(ukázka z knihy *Tokeah aneb Bílá růže*, 1829)

Dosáhl neuvěřitelné čtenářské popularity v německy mluvících zemích, USA i Anglii. Kritika však jeho díla hodnotila různě – bylo mu vytýkáno literární diletantství, stylistické poklesky a další pochybení, nikdo mu však nemohl upřít detailní obeznámenost s tím, o čem psal. Sám se inspiroval zejména dobrodružnými romány Jamese Fenimora Coopera, kterého však překonal v realističnosti zachycených poměrů v USA před občanskou válkou, k jeho obdivovatelům se postupem doby zařadili například Božena Němcová, H. W. Longfellow či italský režisér Sergio Leone, který využil jeho děl při natáčení svých spaghetti westernů. Sealsfieldovými romány o Indiánech a jeho vzpomínkovými knihami se inspiroval též Karl May.

LENKA DOSTÁLOVÁ

Autorka vystudovala knihovnictví na SU v Opavě, pracuje jako odborná knihovnice v Knihovně Jiřího Mahena v Brně.

POUŽITÉ ZDROJE:

BARTEČEK, Ivo: Charles Sealsfield. In *Kdo byl kdo: Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté* (1999). Dostupné na www.libri.cz.
DAVIAU, David G.: Writing in a Different Language. The Example of Charles Sealsfield. In *TRANS: Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften.* No. 13, Mai 2002. Dostupné na www.inst.at.
Charles Sealsfield. In *Popice u Znojma: rodiště Charlese Sealsfielda*. Dostupné na www.sealsfield.cz.
UHLÍŘ, Dušan: Charles Sealsfield – spisovatel dvou kontinentů. In *Charles Sealsfield (Karl Postl): Rakousko, jaké je* (1992), s. 9–33.

Co vlaštovky povídaly

RADKA DENEMARKOVÁ: *PŘÍSPĚVEK K DĚJINÁM RADOSTI*
HOST, BRNO, 2014, 1. VYDÁNÍ, 334 STRAN

Nejnovější kniha Radky Denemarkové je více než románem manifestací k aktuálnímu dění ve světě. Zápletka sama o sobě je velmi jednoduchá – zdánlivá sebevražda mocného muže se díky intuici všetečného Policisty stává vraždou s nevyjasněným pozadím. Za vším se zdají být jeho avantýry s bývalými asistentkami. Vyšetřování vede Policistu k záhadnému domu pod Petřínem, ve kterém žijí tři staré, kultivované dámy. Tak by se dalo pokračovat, kdyby vše nebylo složitější. Asistentky totiž neměly s mužem poměr, ale byly zneužité a znásilněné. Stejně jako mnohé další dívky po celém světě. A to nedá spát ženám z domu pod Petřínem.

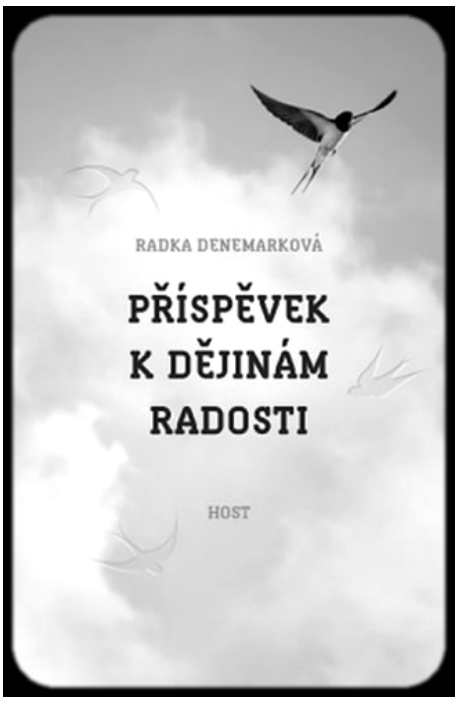

Celá kniha je velmi symbolickým vyznáním autorky k problematice znásilňování – ať už mluvíme o sexu nebo obrazně o zneužití těla a ducha. Všechny tyto zločiny by měly být po zásluze potrestány, ale oficiální pozemské soudy na to často nestačí. Proto je potřeba zmobilizovat všechny síly, které mohou některé problémy vyřešit za nás.

Autorka používá ve svém románu postavy, které už z její tvorby známe – za všechny jmenujme spisovatelku Birgit Stadtherrovou, která vyniká svým ostrým a příkrým humorem a ironií. Pokud však čtenář očekává, že se dozví něco dalšího ze života potrhlé autorky schvácené duševní poruchou z dřívějšího románu *A já pořád kdo to tluče* (2005), bude pravděpodobně zklamán. Autorka sice zachovává hlavní rysy postavy (břitký humor, nekonvenčnost, schopnost vidět věci ve své původní podstatě), ale rozvíjí naprosto odlišný příběh. Ústředním motivem tohoto románu jsou ptáci všeho druhu. Zejména vlaštovky, které díky své cestovatelské povaze sledují dění na celém světě den za dnem, a tak mohou samy za sebe vstřebávat osudy a hořkost života. Nebo kukačky, kolibříci a další ptactvo, které se liší pouze v tom, jak je schopné vzdorovat nastalým útrapám. Charakteristiky ptačích druhů jsou tady zpodobňovány s přirozeností lidí a je pouze na čtenáři, jestli se v některém druhu najde.

Příběh tvoří jen osnovu knihy, nejpodstatnější jsou myšlenky, které se za příběhem skrývají – každý lidský život má svou cenu a nelze ho brát na lehkou váhu, všichni jsme si rovni. To vše je demonstrováno na případech znásilněných dívek a žen a posléze na řešení, které poskytnou již zmiňované dámy z domu pod Petřínem. Na četbu je potřeba se poměrně dost soustředit – nejedná se sice o filozofický spis, přesto čtenář nemůže čekat, že děj bude plynout hladce sám od sebe. Na nosnou linku je nabalena spousta teorie, kterou je nutno ke správnému vyznění a pochopení textu vstřebat. Kniha tak čtenáře posune na další úroveň, kde není pouze konzumentem románu, ale také spoluautorem a případně též aktivním tvůrcem koloběhu dějin.

V případě knih Radky Denemarkové nelze nezmínit grafickou úpravu, na které si podle vlastních slov dává záležet podobně jako na textu samotném. V tomto případě pohyb celou knihou doprovázejí letící vlaštovky v zápatí u číslování stránek. Vlaštovky jsou tak záchytným bodem, který nás provází celou četbou. Samotný název knihy *Příspěvek k dějinám radosti* se vzhledem k samotnému textu jeví poněkud nesmyslný, dokud si čtenář neztotožní radost se samotným sexem, který se v knize objevuje v mnoha podobách. Nejedná se pouze o akt znásilňující, ale také o naplnění touhy a poslání dvojice těl. Autorka tak ukazuje, že jedna věc může mít v konečném důsledku různá vyznění. A tak je to vlastně dobře.

EVA HADERKOVÁ

Autorka studovala komparatistiku, zabývá se marketingem a novými médii.

James Ensor vzkazuje...

JAMES ENSOR: ZEMŘÍT PRO NESMRTELNOST
17. 10. 2014 – 1. 2. 2015 / MUZEUM MONTANELLI

Malostranské Muzeum Montanelli se zaměřuje na současnou uměleckou tvorbu a povětšinou si vybírá osobnosti, které v České republice dosud nevystavovaly. Na jaře zde například byly k vidění objekty islandské výtvarnice Sigrún Ólafsdóttir. Ovšem ani občasné expozice věnované umění staršího data dynamickou koncepci a objevitelský program muzea nijak neporušují. Příkladem je právě probíhající výstava grafického díla Jamese Ensora (1860–1949), nazvaná *Zemřít pro nesmrtelnost*. Kurátorkou je Dadja Altenburg-Kohl, unikátní soubor dvaapadesáti Ensorových litografií a leptů zapůjčila Nadace sárského kulturního dědictví se sídlem v německém Saarbrückenu.

Malíř a grafik James Ensor se narodil a většinu života strávil v belgickém přístavním městě Ostende. Jednou z mála výjimek byla léta 1877–1880, kdy studoval na akademii v Bruselu. Tam proslul svými výstřelky, ale podle vlastních slov se trpělivě snažil sžít s akademickým uměním. Jeho spolužákem byl mezi jinými Fernand Khnopff. Témata a styl Jamese Ensora, které jsou z dnešního pohledu vnímány jako předzvěst a inspirace moderních směrů dvacátého století, vyvolávaly ve své době často údiv a pohoršení. Nejprve to byly malby, později stále častěji grafické listy. Technická reprodukovatelnost umění se pro Ensora stala důležitou součástí jeho vyjadřování. Mnohdy se znovu vracel k již zpracovaným látkám a na druhou stranu uvažoval o budoucnosti – o životě svých děl, který bude delší než jeho vlastní existence.

Téma nesmrtelnosti a motiv obousměrného překračování hranice mezi životem a smrtí jsou pro vystavovaná díla zásadní. Více než polovina z nich čerpá z textu Nového zákona a jejich ústřední postavou je Ježíš Kristus – jako ten, který se stal nesmrtelným, ale právě proto nejprve trpěl a zemřel. Ačkoli z přístupu k náboženským motivům čiší fascinace, nechybí mu ani humor, který charakterizuje celou autorovu tvorbu. Úsměvné a zároveň morbidní jsou jeho obrázky kostlivců, kteří se zahřívají u kamen či pletou ponožky, i cyklus na téma smrtelných hříchů. Nadsázka vyostřuje Ensorovy nemilosrdné soudy nad lidskou špatností. S oblibou rozmisťoval miniaturní vtipné detaily po celé ploše obrazu (není vůbec od věci vzít si na výstavu lupu).

V různých Ensorových životopisech se dočteme, že jeho oblíbeným spisovatelem byl Edgar Allan Poe (1809–1849). I kdybychom to ale nevěděli, jejich spřízněnosti si snad nelze nevšimnout. Při pohledu na některá díla Jamese Ensora se přímo nabízejí právě ta

podivná adjektiva spojovaná s Poeovými povídkami – pitvorný, makabrózní. Několikrát Ensor zpracoval konkrétní Poeův text. Vracel se například k hororové povídce *Skokan*. Stejnojmenný grafický list z roku 1898 je součástí vystavovaného souboru.

Vzácná příležitost podrobně prostudovat mistrovské grafiky Jamese Ensora, mezi kterými nechybí *Vstup Krista do Bruselu* (1898), grafická variace na jednu z jeho nejslavnějších maleb, nebo hravě záhrobní *Autoportrét v roce 1960* (1888), je jistě sama o sobě dostatečným důvodem, proč současnou pražskou výstavu navštívit. Na celkovém zážitku má však neodmyslitelný podíl i rozvržení expozice pro malé a temné prostory Muzea Montanelli, které v souladu s Ensorovým dílem někde vzbuzují neklid a jinde naopak poskytují místo k zastavení, posezení a dokonce pokleknutí.

Mezi Ensorovy grafiky, staré více než století, vstupují objekty dnešního tvůrce. Tento koncept trochu připomíná jiný počin téhož muzea, totiž výstavu *Maria Maria* z roku 2011, na které došlo k originálnímu propojení tvorby Albrechta Dürrera a Teresy Diehl. Tentokrát ale nejde o takto jasně vyslovený záměr. Současná tvorba je vystavena anonymně, jako by měla být jen doplněním, dekorací, možná komentářem. Výstavu dále doprovází sešit s poměrně podrobným výkladem, včetně odkazů na příslušné verše v biblických evangeliích, a film, který ilustruje Ensorovo autobiografické vyprávění.

ALENA ŠLINGEROVÁ

Autorka je absolventkou bohemistiky a filmové vědy na FF UK v Praze.

Cesta do minulosti po boku psavého koželuha

periferie

JAN KILIÁN: *PŘÍBĚH Z DOBY NEOBYČEJNÉHO ŠÍLENSTVÍ. ŽIVOT A SVĚT KRUPSKÉHO KOŽELUHA MICHELA STÜELERA ZA TŘICETILETÉ VÁLKY*
VYŠEHRAD, PRAHA, 2014, 1. VYDÁNÍ, 280 STRAN

Významným edičním počinem historika Jana Kiliána, orientujícího se na dějiny raného novověku a regionální dějiny, byla objemná kniha *Paměti krupského měšťana Michela Stüelera (1629–1649)*, kterou loni vydalo Regionální muzeum v Teplicích. Osmisetstránkový svazek obsahující přepis německy psané kroniky obyvatele severočeského hornického města Krupky (nedaleko Teplic) z dob třiceleté války spolu s českým překladem Jana Kiliána se zároveň stal výchozím materiálem Kiliánovy monografie s názvem *Příběh z doby neobyčejného šílenství*, vydané letos pražským nakladatelstvím Vyšehrad (jež letos slaví 80 let své existence).

Kiliánův záměr naznačuje již podtitul knihy *Život a svět krupského koželuha Michela Stüelera za třicetileté války* a následně jej objasňuje sám autor v krátkém úvodu, mírou jehož odbornosti by se případný čtenář neměl nechat odstrašit, neboť vlastní studie je psána jazykem zcela srozumitelným, ba do jisté míry i čtivým. Historickou postavu krupského měšťana a jím zanechané svědectví v podobě rozsáhlých pamětí, z nichž se bohužel dochovala jen část, a to z let 1629–1649 (původně se mohlo jednat až o tři díly popisující období od roku 1615 do roku 1656), pojal Kilián jako východisko svého pojednání psaného v duchu mikrohistorie. V praxi to znamená, že mu daná látka na jedné straně posloužila k vytvoření dějinného obrazu dalece přesahujícího půdorys (sociální, geografický apod.) Stüelerova života, na straně druhé však byl při tomto aktu nucen do hloubky poznat a pochopit prostředí (a jeho obyvatele), o němž ve svém díle pojednává. Aby se při tom pokud možno vyvaroval hrozícímu nebezpečí dezinterpretace – nezodpověditelnou otázkou totiž zůstává, do jaké míry lze Stüelerovým výpovědím důvěřovat –, doplnil své výchozí materiály o další soudobé pramenné zdroje z Krupky i odjinud.

Hlavním autorovým cílem tak bylo představit životní příběh krupského koželuha coby obyčejného (nikoliv však nezajímavého!) příslušníka měšťanské společnosti první poloviny 17. století v Čechách a vylíčit jeho osudy na pozadí třicetileté války, aniž by se podrobněji zabýval konkrétními událostmi tohoto vleklého válečného konfliktu. Způsob výkladu, který za tímto účelem Jan Kilián zvolil, je sice nepochybně praktický, z hlediska čtenáře však poněkud odtažitý.

Nedočkáme se totiž více či méně uceleného a chronologicky se odvíjejícího „příběhu“, tj. obligátního vyprávění o „malém člověku na pozadí velkých dějin“, nýbrž řady cílených pohledů na celkovou mozaiku Michela Stüelera a jeho světa. Každá z celkového počtu šestnácti kapitol je věnována jedné z životních „rolí“ krupského měšťana (poddaný, hospodář, manžel, soused, věřící ad.), potažmo širšímu pohledu na celou danou tematickou oblast v dobových souvislostech (např. otázky víry, náboženského života či vztahu luteránství a katolictví v případě kapitoly *Věřící*).

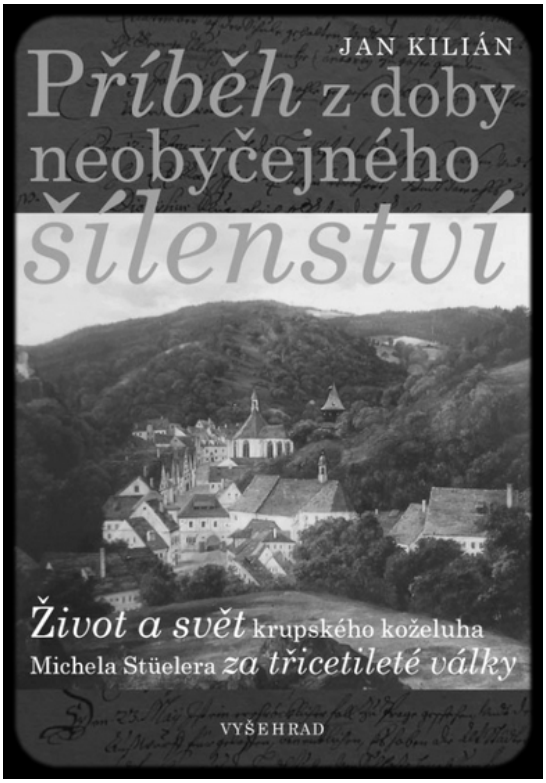

Přistoupí-li však čtenář na autorův kompoziční princip, tematickou vyhraněnost kapitol (v podstatě dílčích studií) posléze možná ocení, neboť skýtají možnost soustředěné a hluboké reflexe dané problematiky, nemluvě o možnosti vyhledat v případě potřeby snadno právě tu část, která se zabývá kýženým aspektem existence novověkého měšťana v českých zemích. Podobný způsob výkladu s sebou ovšem nutně přináší rozdíly co se čtenářské atraktivity jednotlivých oddílů týče – vedle kapitol věnovaných dramatickým stránkám života Michela Stüelera a jeho bližních (problematické vztahy s vrchností, nucená konverze ke katolictví, vliv válečných poměrů) zde nalezneme kapitoly připomínající spíše komentovaný výčet Stüelerových příbuzných a přátel, jeho funkcí, majetku, příjmů a výdajů apod.

A jaký život tedy dostal do vínku psavý koželuh Michel Stüeler? Popravdě mnohem dobrodružnější a těžší, než bychom u novověkého měšťana nejspíše čekali. Přestože se v něm našly též chvíle radostné, tragédie malých i velkých rozměrů byly téměř na denním pořádku – od existenčních problémů (ke konci života byl někdejší zámožný měšťan odkázán na suchý chléb se solí, šípkovou polévku a nevařený hrách) přes časté nemoci a úmrtí v rodině (většina z jeho sedmnácti dětí se nedožila dospělosti) až po nejrůznější příkoří ze strany vrchnosti, katolických kněží nebo vojáků. Nutno ovšem podotknout, že Stüeler všechny těžkosti snášel s pokorou věřícího, spatřuje v nich spravedlivý Boží trest. Ostatně jemu samotnému nebylo nic lidského cizí – rád se napil a ke svým manželkám i dětem se leckdy choval hrubě.

Kniha Jana Kiliána nabízí dnešnímu čtenáři – nenechá-li se odradit místy suchopárným stylem a faktografickou přesyceností – nadmíru plastický obraz života obyvatel hornického města na česko-saské hranici za třicetileté války (za pozornost stojí též bohatý obrazový doprovod). Pozornost si přitom zaslouží i zajímavá osobnost našeho „průvodce“ tímto v mnoha směrech exotického světa minulosti, a to i přesto (nebo právě proto?), že se nejedná o významného šlechtice, duchovního, intelektuála ani umělce, nýbrž „standardního příslušníka měšťanské společnosti první poloviny 17. století v Čechách“. Michel Stüeler nejenže po sobě zanechal nevšední dílo, ale sám byl v nejednom ohledu pozoruhodnou postavou, již potkal značně barvitý životní osud a která zásluhou dvojice knih z pera Jana Kiliána nezůstane zapomenuta.

PETR NAGY

Vně, nikoli tak uvnitř

periferie

VNĚ A UVNITŘ / MÓDA A UMĚLÁ VLÁKNA 2. POLOVINY 20. STOLETÍ
2. 10. 2014 – 11. 1. 2015 / UMĚLECKOPRŮMYSLOVÉ MUZEUM V PRAZE (VÝSTAVNÍ SÁL UPM)

Výstava Uměleckoprůmyslového musea věnovaná umělým vláknům si klade za cíl seznámit diváka s dějinami užití textilních vláken ve světě módy i mimo něj. Oddíly výstavy jsou členěny podle materiálů, z nichž jsou jednotlivé kusy oděvů vyhotoveny. Modely jsou situovány přímo do videoprojekce, v níž se střídají makro záběry textilií s chemickými vzorci, rastry pletenin a v neposlední řadě s textem. Ten se v nepříjemně krátkém intervalu mění z české do anglické jazykové verze a zpět, což prakticky znemožňuje čtení popisek.

Expozici nelze upřít kreativní práci s multimédii, která je v prostředí českého výstavnictví jistě neotřelá, ale hned na druhý pohled je patrné, že v tomto případě nikoli tak efektivní. V rámci matérie, která je vystavována, a sice textilie, není příjemné a ani žádoucí, aby se na látkách zobrazoval rastr pixelů obrazů promítaných z projektoru. Modely, ať již z polyesteru nebo elastinu, jsou vybrány tak, aby mapovaly ikonické kusy dané doby. V oddělení současné módy najdeme kabát od Leedy nebo několik modelů Hany Zárubové, o jejichž kvalitě zpracování ani té umělecké se pochybovat nedá, ale o *ikoničnosti* v kontextu dnešní doby zcela jistě, neboť vedle dederonových košil působí tento výběr „haute couture“ zcela nepatřičně.

Koncept „vně“ je přímo do očí bijící/blikající, ale co autoři výstavy mínili oním „uvnitř“? V brožuře zmiňují, že vlákna, z nichž se oděvy vyrábějí, se užívají také ve zdravotnictví a jako chirurgické nitě či implantáty se dostávají dovnitř lidského těla. Z názvu i koncepce výstavy návštěvník spíše logicky vyvozuje, že předmětem onoho „uvnitř“ bude patrně „pohodlnost“ tesilových kalhot v parných dnech či spaní v silonovém pleteninovém trikotýnu (čili apartní košilce). Haptická část instalace v předsálí, která čítá několik kusů oděvů, umožňuje konfrontaci s materiály, ale tím, že je umístěna zcela separátně, se logická nit přetrhává. À propos, pokud „uvnitř“ znamená v lidském těle, nikoli uvnitř oděvu, bylo by záhodno věnovat exponátům z prostředí medicíny více než jednu chabou vitrínu.

ALENA ŠTĚRBOVÁ

Autorka studuje estetiku na Jihočeské univerzitě, zajímá se o design, umění a architekturu.

A jací budete vy, až vám bude 20 000?

***NICK CAVE: 20 000 DNÍ NA ZEMI* / REŽIE IAIN FORSYTH A JANE POLLARDOVÁ**
VELKÁ BRITÁNIE, 2014, 96 MINUT, ČESKÁ PREMIÉRA 9. 10. 2014

V poslední době se nám média, okolí i samotné známé osobnosti snaží namluvit, že jsou jen obyčejní lidé, kteří jsou stejní jako my, ostatní smrtelníci. Dokládají to fotkami bez make-upu či v běžném denním oblečení při venčení psa, nebo články o tom, jak vypadá jejich běžný den. Nick Cave tento fenomén pojal jako vždycky po svém.

Jeho poslední film *20 000 dní na Zemi*, který natočil společně s dvojicí vizuálních umělců – Iainem Forsythem a Jane Pollardovou –, pro něž je tento snímek režisérským debutem, je variací právě na téma „jeden den v mém životě". Sice sám v úvodu říká, že „celé dny jen píše, hraje a píše a kouká na televizi", přesto celý film vyznívá spíš jako umělecká manifestace. Dějově se pohybujeme na půdorysu jednoho dne, během něhož Cave coby hlavní postava píše, zvládá naplánované schůzky, absolvuje nahrávání nové písně, návštěvu kamaráda, večerní koncert i sledování filmu se svými syny. Přesto jsou divákovi po malých dávkách servírovány umělecké ideje, které hýbají celou tvorbou Nicka Cavea.

Film samotný je koncipovaný jako dílo na pomezí inscenované tvorby a dokumentu, obě tyto složky se prolínají a mnohdy není úplně zřejmé, ve které sféře se právě pohybujeme. Divák se tak může pouze domýšlet, co je pravda a v čem si s ním tvůrci pouze zahrávají. Cave se nevyhýbá prakticky žádnému tématu – pornografii, své závislosti na drogách, vztahům s otcem nebo manželkou ani svým sezením u psychiatra. O všem mluví velmi otevřeně a prakticky bez emocí, konstatuje pouze fakta. Samozřejmě se nevyhne nějaké osobní interpretaci, přesto divákům nic nevnucuje a neříká, co si o něm mají myslet.

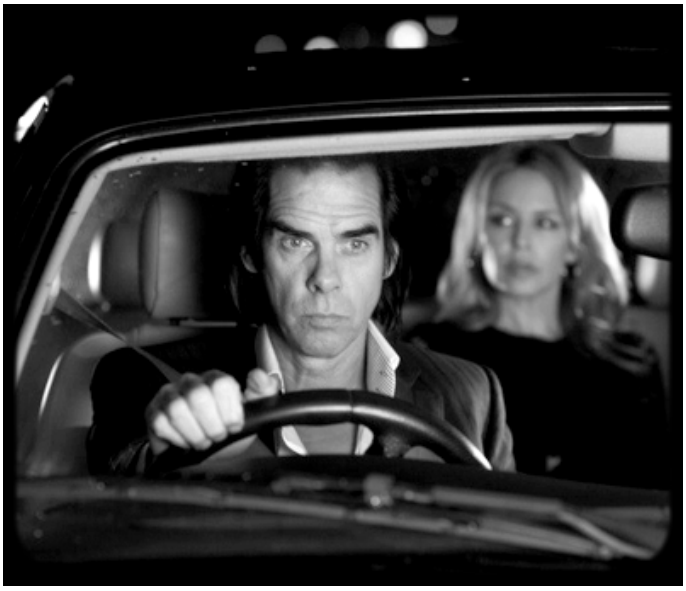

Celkové vyznění je spíš vtipné a akcentuje nadsázku, která prolíná celým hrdinovým vnímáním okolního světa. Vizuálně je vše velmi civilní, jedná se do značné míry o konverzační snímek, ve kterém jsou tematizovány nejrůznější vzpomínky a momenty z dosavadních 19 999 dnů Caveova života. Přesto se objevuje pár velmi vtipných motivů, jako atrapa odtržené ruky na stole při servírování jídla nebo obličej řidiče za stěračem. Obecně jsou hlavní motivy filmu hlavně zvukové – tikání hodin, volání racků a především Caveovy písně.

Snímek je pro obdivovatele Nicka Cavea jistě příjemným překvapením, dozví se spoustu neotřelých informací za života i myšlenek svého oblíbence. Pro ostatní diváky může být film zajímavou sondou do života a vnímání umělce, který rozhodně není mainstreamový a má obecně světu co říct. Můžeme říci, že film i Cave mají dostatek charismatu k tomu, aby diváky udrželi u plátna, i když to třeba není zrovna šálek jejich čaje.

EVA HADERKOVÁ

Autorka studovala komparatistiku, zabývá se marketingem a novými médii.

Vzpomínání na Skácela pod křídly poezie

„Boženko, nekřič na mě. Já jsem básník ticha.“

Jedním z neodmyslitelných symbolů Brna je pro zdejší obyvatele jméno básníka a redaktora Jana Skácela. Letos je tomu pětadvacet let od jeho úmrtí a právě brněnské Divadlo Husa na provázku připravilo na 7. listopadu vzpomínkový komponovaný večer s názvem *Večer s bukovými křídly. Vzpomínka na Jana Skácela*, jímž provázel člen domovského souboru Ondřej Jiráček. V půvabných prostorách sklepní scény tímto večerem plným poezie a setkání se zajímavými hosty zahájili organizátoři také výstavu fotografií Jefa Kratochvila s názvem *Léta s Divadlem na provázku*, jejímž autorem je Michal Indráček.

Právě na vazby k lidem z tohoto divadla zavzpomínal ředitel zdejší scény Petr Oslzlý. Díky němu se milovníci Skácelovy poezie mohli přenést do osmdesátých let minulého století na známou adresu Kotlářská 35a, kde sám Oslzlý přemlouval básníka, aby přebásnil ústřední píseň filmu Alexandra Mitty *Sviť, sviť, má hvězdo*, podle něhož připravoval Peter Scherhaufer novou inscenaci. Ve svých vzpomínkách se dotkl i premiéry hry *Rozpomínání*, při níž došlo k vzácnému setkání Jana Skácela a Bohumila Hrabala. Skácel rád docházel do restaurace Leporelo, kde dříve měli herci zkušebnu. Oslzlý na něho vzpomínal jako na nejdynamičtější prvek různorodé společnosti, který oplýval velkou razancí. Díky Skácelovi vznikly také úzké vazby mezi divadlem a časopisem *Host do domu*, jehož byl šéfredaktorem. Právě tuto jeho životní etapu si je možné od 26. listopadu připomenout na výstavě v Památníku písemnictví na Moravě, na kterou všechny přítomné pozvala Petra Pichlová.

Opravdovou lahůdkou se pro příznivce Skácelovy osobnosti stal nepříliš známý dokument Jiřího Suchého z roku 1997 s názvem *Jan Skácel aneb Kolik příležitostí má růže*. Vznikl na základě dokumentu – rozhovoru s básníkem –, který se Suchému podařilo získat. Kromě své vlastní reflexe a především poukázání na humor Jana Skácela, kterého si vlastně málokdo z nás běžně všímá, dal ve svém filmu prostor ke vzpomínání například Petru Skoumalovi, Vladimíru Justlovi, Pavlu Šrutovi, Zdeňku Kožmínovi, Miloši Štědroňovi, Ludvíku Němcovi nebo Břetislavu Rychlíkovi, jenž připojil krásnou vzpomínku na křehké přátelství Skácelovo se slepým Bobem, s nímž pravidelně chodíval do hospody. Úsměv na tváři diváků vykouzlil i Miroslav Donutil se svou historkou o vlastním hereckém „oknu“, které dokázal díky pohledu do tmavých očí s hustým obočím zvládnout tak, jako by mu sám básník skrze telepatické vlny jednotlivá slova napovídal. Suchý za asistence své neodlučitelné kolegyně Jitky Molavcové okořenil film i vlastním zhudebněním Skácelových básní.

PETR OSLZLÝ

O hledání stop české poezie v zahraničí se postaral básník Norbert Holub, v jehož podání zazněly překlady do ruštiny. Publikum nadšeně sledovalo také osobnost mladého, talentovaného, skromného bosenského překladatele Hasana Zahiroviče, dvorního překladatele Karla Čapka, člena Společnosti bratří Čapků. V Brně představil svůj, v Sarajevu nedávno vydaný, překlad výboru básní Skácelových: *Tamne alejine jame*. Vedle čtení básní v bosenštině zmínil nejen svou cestu k tomuto autorovi, ale i svůj vztah k jeho veršům: „Skácelovy básně se musí cítit, prožít!“

HASAN ZAHIROVIČ

Od literárního teoretika, historika a kritika Jiřího Trávníčka byl očekáván exkurz čistě teoretický. Avšak i on se tentokrát víc než na rozbor díla zaměřil na Skácela-člověka. Zavzpomínal na svá první setkání s ním. S úsměvem podotknul, že Skácel hned začal člověku tykat, že nikdy nezapomene na tzv. „chození za Skácelem“, které provozoval spolu s dalšími studenty bohemistiky. Upozornil na jeho minulost za 2. světové války, která formovala povahu i dílo autora. Přestože byl Skácel vášnivým čtenářem, ze studií odešel, nedávalo mu smysl. Básník odmítal označení bard; Trávníček zmínil, že by měl být chápán jako mág, velebitel venkova, který propojoval tradice s moderností, jako tvrdý pracant se slovem, jako básník stavů, který hledá podstaty – chce slyšet cinknutí na dně…

Odkaz básní Jana Skácela dnes asi nejzřetelněji a nejsilněji nese hudební skupina Hradišťan, a tak ani na tomto večeru její umělecký vedoucí, Jiří Pavlica, nechyběl. Tentokrát však spíše než jako hudebník se představil jako řečník, jako pamětník. Vedle osobních vzpomínek na autora básní, které tak rád zhudebňuje, přinesl i osobní vysvětlení vlastních pohnutek, proč se dostala píseň *Modlitba za vodu* do reklamy. Přestože jeho kolegyně, zpěvačka Alice Holubová byla hlasově indisponovaná, její krásný, nezaměnitelný hlas rozezněl slova textu *Naděje s bukovými křídly*:

Novému ránu rožnem svíci
je neznámé a nemá tváře
jak anděl v dřevu lípy spící
a čekající na řezbáře

Někdy se anděl na nás hněvá
anděla máme každý svého
a naděje má z buku křídla
a srdce z dřeva lipového

Kontrastní a čerstvý pohled mladé generace na Skácelovu tvorbu přinesli DJ Matěj Kotouček a básník a moderátor Radia Wave Jonáš Zbořil. Jejich vnímání básníkova odkazu, stejně jako způsob interpretace se od tradičního pojetí dosti liší. Přesto víc než zajímavě jejich vystoupení doplnilo barevnou a mnohovrstvou mozaiku pohledů na dílo.

Po krátké pauze vstoupila na scénu osobnost ovlivňující kulturní dění zlínského kraje. Básník, výtvarník, redaktor Jaroslav Kovanda připravil spolu s herci souboru Divadla Husa na provázku Ivanou Hloužkovou a Vladimírem Hauserem vtipné, scénické pásmo *Rozkymácet světla*. Kovanda se sobě vlastním laskavým humorem provázel posluchače Skácelovým životopisem prostřednictvím jednotlivých dat a životních milníků, básní i ukázek z korespondence, to vše za vtipné asistence hereckých kolegů. Snad sám si vědom poněkud velkého časového intervalu, který byl kulturnímu programu vymezen, snad chtěl přiblížit básníka ve světle každodenní všednosti, konec byl odkládán v závislosti na uvaření brambor – a to v přímém přenosu… Ty se nakonec nepodávaly, avšak sklenka dobrého vína ano. A i když organizátoři slibovali nesentimentální večer, člověk se v některých chvílích neubránil dojetí. A stále v duši doznívají velké obzory – prosté jako zázrak…

ROMANA MACHÁČKOVÁ

Autorka působí v Moravské zemské knihovně v Brně na úseku vědy a výzkumu.

Po stopách umělkyně hledající své kořeny

ANA MENDIETA: TRACES / STOPY
2. 10. 2014 – 4. 1. 2015 / GALERIE RUDOLFINUM

Ana Mendieta se narodila na Kubě v roce 1948. V roce 1961 nastal na Kubě převrat a kvůli politické činnosti jejího otce ji rodina společně s její sestrou nedobrovolně poslala do Spojených států, tehdy jí bylo dvanáct let. Ana tak se svou sestrou vyrůstala v náhradní pěstounské rodině ve státě Iowa. Nikdy se s novou zemí příliš nesžila a stále se snažila hledat své kořeny a vlastní identitu. Tak se stala ztráta domova, odloučení od rodiny a zpřetrhaní kulturních vazeb základními motivy, jež ji provázely po celý život a které se prolínají celou její tvorbou.

Je to vůbec poprvé, co je v České republice představeno autorčino ucelené dílo. Umělkyně, která patří k významným tvůrcům pozdního 20. století, je v naší zemi téměř neznámou. Anin styl se nedá jednoduše zařadit do žádného konvenčního uměleckého rámce, z nichž se i sama autorka snažila po celou svou kariéru vymanit. Škatulkování a užívání nálepek jako je land art, body art, konceptuální umění či dokonce feminismus jí nebylo vlastní, chtěla „pouze" tvořit umění. Její krátký, přesto však velice plodný umělecký život skončil stejně tragicky, jako začal – v roce 1958 Ana zemřela při pádu z okna svého newyorského bytu ve 40. patře. Byt sdílela se svým manželem a minimalistickým umělcem Carlem Andrem, který byl obžalován z její vraždy, avšak po třech letech soudních procesů byl zproštěn obžaloby.

ANA MENDIETA: *DÍLO S KUŘETEM* (BAREVNÝ NĚMÝ FILM, 1972)

Pojem „stopy", který v sobě nese název dotyčné výstavy v Rudolfinu, je velice výmluvný. Autorka vytvářela stopy vlastního těla, stopy z bahna, písku, krve, ohně, květin, kůry, peří a mnohých dalších materiálů. Po velkou část své krátké kariéry se věnovala takzvaným zemním tělovým sochám, kdy naaranžovala vlastní tělo do krajiny, aby s krajinou jakoby splývalo, nebo v ní naopak vytvářelo různé stopy. Často se při tom inspirovala přírodními kulty. V uceleném souboru, který vznikl již za jejích studentských let, jsou patrné především motivy rituálů a archetypy bohyní.

ANA MENDIETA: *KREV A PEŘÍ (2)* (1974)

V některých svých dílech autorka inklinuje rovněž k feminismu, například v díle *Znásilnění* (kde samu sebe naaranžovala coby znásilněnou ženu), které vzniklo jako reakce na událost, jež v předešlých dnech proběhla médii. K podobně laděným dílům můžeme zařadit také díla jako *Otisky skla na těle* nebo *Variace obličejové kosmetiky*, jejichž prostřednictvím kritizovala současný pohled na vnímání lidského těla.

ANA MENDIETA: *BEZ NÁZVU* (OTISKY SKLA NA TĚLE, 1972)

Základním symbolem a prvkem propojujícím její díla je nestálost a dočasnost, autorčiny instalace v krajině s ní postupně splývají a zanikají. Proto se snažila zachytit svá díla jinak, a to pomocí fotografií a krátkých filmů, používala různě barevné filtry či vytvářela rámy fotografií. V tomto ohledu se vymykají pouze její pozdější díla, kdy se přesunula z krajiny do svého ateliéru, aby zde vytvářela především sochy.

Retrospektivní výstava, která v Galerii Rudolfinum vznikla ve spolupráci s londýnskou Hayward Gallery a jejíž součástí jsou též přednášky či komentované prohlídky, pokrývá celou, i když ne příliš dlouhou uměleckou dráhu Any Mendiety. Představuje ji jako vlivnou umělkyni, která dokáže promlouvat ke každému – člověk má na výstavě pocit, že její díla jsou mu dobře známá.

LUCIE ZEMANOVÁ

Autorka je studentkou Interiérové tvorby na VOŠ uměleckoprůmyslové v Praze.

Tušení monstra

periferie

***LEVIATAN* / REŽIE ANDREJ ZVJAGINCEV**
RUSKO, 2014, 141 MINUT, ČESKÁ PREMIÉRA 13. 11. 2014

Nemusíte být zrovna experty na současnou světovou politiku, abyste rozpoznali, jak aktuální a odvážné dílo vypustil nedávno do světa ruský režisér Andrej Zvjagincev. Film *Leviatan* (2014), na jehož scénáři spolupracoval s Olegem Neginem, vypráví příběh Kolji, muže ve středních letech s mladou manželkou, pubertálním synem z předešlého vztahu a skromným živobytím na nehostinném pobřeží Barentsova moře. Ústřední postava rozhodně není žádný „geroj" ani prvoplánově nevolá po divákových sympatiích. Přesto jeho souboj s monstrózním aparátem ruského správního systému, který usiluje o jeho majetek a potažmo celou existenci, zřejmě málokoho nechá chladným.

Tento systém nachází své ztělesnění primárně v postavě starosty města, má však i méně konkrétní formy. Kolju obklopují nejrůznější podoby agrese, korupce, bezpráví a hlavně neprůstřelný automatismus toho všeho. Je to absurdní svět, ovšem jen do té míry, do které působí zároveň realisticky. A z portrétu na zdi starostovy pracovny na něj dohlíží usmívající se Vladimir Putin. Fotografické portréty a jiné symboly moci figurují v celém filmu. Ostatně také starostův úřad, policii či soudy je možné vnímat jako pouhé indexové znaky, za kterými zůstává onen hrozivý všeovládající leviatan jen tušený.

Téma i jeho dějové a vizuální rozpracovaní dělají z *Leviatana* velkolepý film, chtělo by se říci něco jako „rusky monumentální". Hodně společného má ale také se skandinávskými kinematografiemi. Má k nim blízko geograficky, jelikož se natáčel na poloostrově Kola, a představitel Kolji, skvělý Alexej Serebrjakov, by do nich zapadl svou fyziognomií i projevem. Chybí tu však charakteristický skandinávský humor, tragikomika. Zvjagincevův snímek si drží čistý tragický tón, aniž by to něco ubíralo z jeho přitažlivosti a naléhavosti. Vůbec je neobyčejně soudržným a stejnorodým celkem. I motiv milostného trojúhelníku, který se zprvu jeví jako nadbytečný,

nakonec do skladby příběhu organicky zapadne.

Zvjagincev přímými citáty i nepřímo výstavbou filmu odkazuje na starozákonní *Knihu Jób*. Jistě ne každý dokáže tradiční, například právě biblická, schémata variovat tak, aby výsledek nepůsobil uměle. Zvjagincevovi se variace podařila dokonale, méně pochopitelné je její zbytečné explicitní rozkrývání v dialozích. Kromě Jóba se tvůrci nechali inspirovat také Kleistovým *Michaelem Kohlhaasem* a prvotním impulsem byl údajně skutečný příběh amerického autoopraváře Marvina Heemeyera, který prošel světovými médii v roce 2004.

Nadčasové téma filmu se klene nad všední životní realitou jeho postav. Její obraz je naturalistický a smyslový. Skoro jako by z filmu přímo čpěl pach ryb, bahna, vodky, které se tu během dvouapůlhodinové stopáže vypije několik litrů, a ohníčků rozdělávaných v troskách kostela. Ze záběrů snímaných pod bíle zataženým nebem a s malou hloubkou pole zase jako by vanul přímořský chlad. *Leviatan* má vygradované mrazivé finále, ale tím tak úplně nekončí. Pocity a otázky, které vyvolává, jsou až příliš snadno přenosné mimo prostor kina.

ALENA ŠLINGEROVÁ

Autorka je absolventkou bohemistiky a filmové vědy na FF UK v Praze.

Zasvěceným vstup povolen

periferie

LUCIE OLIVOVÁ (ED.): *MĚSTO RADOVÁNEK NA DLOUHÉ ŘECE. YANGZHOU V 18. STOLETÍ*
DOKOŘÁN, PRAHA, 2014, 1. VYDÁNÍ, 128 STRAN

V útlé a oku lahodící publikaci s poutavým názvem *Město radovánek na Dlouhé řece* se skrývají ukázky z cenného historického pramene, vybrané a přeložené uznávanou sinoložkou Lucií Olivovou a doprovázené jejími zasvěcenými komentáři a poznámkami. Oním výchozím textem je kniha *Yangzhouské výletní loďky* z roku 1795 (respektive její vydání z roku 1960), jediné dodnes živé dílo učence a bohéma jménem Li Dou (?–1817), jehož ostatní dochované texty (několik desítek básní a dvě divadelní hry) upadly v zapomnění. O něm samotném se s jistotou ví jen tolik, že první část svého života procestoval a tu druhou věnoval právě psaní rozsáhlého pojednání o jihočínském městě Yangzhou, ležícím na soutoku Dlouhé řeky a Velkého kanálu.

Četba knih s čínskou tematikou s sebou nutně přináší řadu úskalí, samotným cizorodým jazykem (zvláště pak vlastními jmény a místními názvy) počínaje a pramalou obeznámeností současného evropského čtenáře s většinou pojednávaných reálií konče. I proto zařadila autorka ediční poznámku nezvykle na samý úvod svazku a publikaci opatřila nejen poznámkovým aparátem, ale též stručným slovníčkem názvů hlavních yangzhouských pamětihodností. Vlastní stostránkový text pak sestává ze šesti tematicky vyhraněných a na menší kapitoly rozčleněných oddílů, věnovaných místopisné charakteristice města Yangzhou, obchodu se solí jako zdroji jeho bohatství, slavné literární minulosti, návštěvám císaře, zálibám vyšších vrstev a zábavě prostého lidu.

TITULNÍ STRANA PŮVODNÍHO VYDÁNÍ KNIHY *YANGZHOUSKÉ VÝLETNÍ LOĎKY*. DŘEVORYT, 1795. (REPRO Z KNIHY, S. 16)

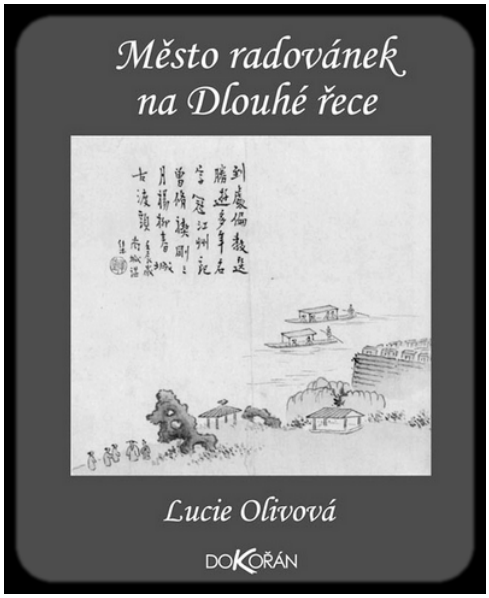

Li Dou zachytil ve svém díle barvitou a pro českého čtenáře nadmíru exotickou mozaiku čínského města, které tehdy bylo kulturně i ekonomicky vzkvétajícím správním střediskem stejnojmenné prefektury. Autorův zasvěcený popis yangzhouských architektonických památek, tradic a obyvatel prozrazuje jeho detailní obeznámenost s dotyčným prostředím a současně se v něm odrážejí pisatelovy vlastní záliby a životní zkušenosti. Značnou pozornost tak věnuje kupříkladu divadlu – sám psal hry, režíroval představení a vynikal ve zpěvu –, mezi jehož dobová specifika patřilo úzké propojení s nevěstinci (od konce 17. století bylo ženám zakázáno hrát divadlo a jejich rolí se tak museli zhostit muži, nebo – stranou veřejnosti – právě kurtizány).

Výchozí pramen, tj. kniha *Yangzhouské výletní loďky*, bohužel není – i přes svou nespornou historickou hodnotu a faktografickou bohatost – textem příliš čtivým. Pro autorův styl jsou charakteristické sáhodlouhé výčty (každá vystupující postava musí být představena všemi jmény, přezdívkami a čestnými nebo posmrtnými přízvisky) a namísto delšího poutavého vyprávění klade důraz spíše na celkové množství v krátkosti pojednaných pamětihodností, osobností, obyčejů nebo událostí. Není potom divu, že čtenář chvílemi už netrpělivě vyhlíží další z komentářů Lucie Olivové, z nichž mne zklamal – svou stručností i povšechností – pouze jediný, týkající se přitom nadmíru vděčného tématu, totiž strašidelných příběhů. A stejně tak se při četbě člověk rád zastaví nad (vskutku pozoruhodnými) doprovodnými obrazovými materiály, jež knihu doprovázejí v hojném počtu a zahrnují mimo jiné několik dřevorytů z původního vydání Li Douovy knihy.

Kniha *Město radovánek na Dlouhé řece* zkrátka není titulem určeným čtenářům, kteří jsou doposud netknuti kouzlem Dálného východu. Milovníci staré Číny, uvyklí podobnému stylu psaní (však ani tradiční čínskou báseň neocení dnes každý) a znalí alespoň trochu čínských dějin a reálií, si zde však rozhodně přijdou na své. Bez horečnatého listování příslušných poznámek si totiž budou moci z textu odnést množství zajímavých informací i nejeden námět pro svou další četbu či studium.

PETR NAGY

LUDVÍK VACULÍK: ČESKÝ SNÁŘ (UKÁZKA)

postskriptum

LUDVÍK VACULÍK: *ČESKÝ SNÁŘ*. ATLANTIS, BRNO, 1990, 1. VYD. V ČSFR, 456 STRAN.

PÁTEK 26. LEDNA 1979

Spánek mi končívá překotnými sny, jsou to většinou sny prudce dějové, málokdy pocitově stavové. Necítím při nich většinou nic. Jedu špatným autem, které se sotva hýbe z místa, ale přesto reaguje pozdě na mé povely, takže se pomalu, ale neodvratně do čehosi nabourávám. Nebo utíkám a nohy mám nikoli těžké, takže bych nemohl z místa, nýbrž naopak lehké, takže mě z místa neodsouvají. Odvážně a podnikavě lezu po skalách či konstrukcích, které se viklají, padají pode mnou a já se zachraňuju přechytáváním, jež mě vede směrem pořád horším, kam nechci: zachraňuju se tedy do postavení stále riskantnějšího. Vzbouzím se do úplného dne, jsem v bytě sám, z ulice slyším řinčení a z kuchyně hlasy našeho ptactva. Filip vyzpěvuje, Kateřina jenom vulgárně kdáká.

Včera jsem u Mirky dostrojoval almanachy: lepil na desky ptáčky a do přebalů vyřezával kolečka, aby ptáčci byli vidět. Domácí mi pomáhali. K tomu jsem koupil litr bílého Kamenáče, který jsem započítal do ceny almanachů (koruna za kus), a stejně by to nikdo jiný tak levně nedělal. Už proto musím této práce zanechat, že se někdy cítím olíznut podezřením, jako bych z ní něco měl. Odlišná povaha od mé může si totiž o mně pomyslit: jinak by to přece tak dlouho nedělal! Sedmý rok. Někteří odběratelé se začínají na mě tvářit shovívavě jak na živnostníčka, jemuž chtějí pomoct udržet existenci. Ano, a zatím má vlastní živnost hyne. Onehdy mi Madla řekla, že naši kluci za mnou vedou takovéto komentáře: Je to vlastně hanba, mohl by napsat takové věci, a tahá se po Praze s cizími pitomostmi!

Dneska jsem roznášel „Hodinu naděje“, vrátil jsem se večer, a nebyl tedy doma, když u nás byla Otka. Nechala mi tu dopis od pana Václava, začínající slovy „Milý pane Ludvíku!“. Je to polemika s mými „Poznámkami o statečnosti“, datovaná včera, a už je tady, ačkoli musela proniknout policejním obklíčením Hrádečku. Otka dala

dopis otevřený do rukou Ondrášových a výslovně podotkla, že je to fejeton. Chtěla tím vyslovit svou vůli, abych jej tak vzal a obsloužil. O to se bát nemusí! Taky pan Václav se pouze tváří, že mi píše dopis: jistě ho dá na vědomí přátelům, ale ponechává na mně, jak si jej zařadím.

Napsal mi dobře: v sympatickém tónu, jasně a správně. Ani nevím, s čím bych mohl nesouhlasit, kdybych přece jenom neměl pevně v hlavě důvody, proč jsem svůj fejeton psal. Páně Václavův dopis je výstižný záznam jeho udiveného vrtění hlavou: ví, že vím to, co on. „Vždyť přece víte líp než kdo jiný…“ říká.

„Vždyť přece víte líp než kdo jiný, že Gruša nemusel sedět za Dotazník, ale Vaculík mohl sedět za Morčata… Jednou je taktičtější zavřít Grušu a snažit se tím vystrašit Vaculíka, jindy může být naopak šikovnější zavřít Vaculíka a snažit se tím vystrašit Grušu… Což si nevzpomínáte, že stále ještě jste – ostatně spolu se mnou – obžalován žalobou z roku 1969? A což si opravdu neuvědomujete, že jsme tam mohli první půlku sedmdesátých let sedět místo Šabaty a Hübla zrovna třeba my dva? Myslíte, že ten textík, co jsme tehdy podepsali, za to stál? Když se to tak vezme, nic za to nestojí. Ani letáky, ani návštěva plesu, ani napsání nějakého románu. A co teprve odesílání textů českých spisovatelů exilovým časopisům! Stálo to Ledererovi za to? Ještě že patří k těm mazaným hrdinům, kteří se těší jen z ‚odměřených dávek represe‘, vždyť nemusel být odsouzen jen na tři roky, ale třeba na deset.“ – To je páně Václava odpověď na můj názor, že dnešní moc zavírá na rozdíl od padesátých let, kdy jejím cílem bylo přebourat společnost, své ojediněle vystupující odpůrce jakoby nerada a na kratší dobu, a to i proto, že nechce potvrzovat hrdiny, potřebuje dneska společnost uklidnit, vlastně umrtvit. Na to navazuju úvahu, že formy odporu mohou státní moc vychovávat k větší krutosti.

„Nevím, jak jste svůj fejeton myslel,“ píše pan Václav. „Vím ale, jak působí – aspoň na mne. Zbaven hávu havlíčkovsko-peroutkovsko-vaculíkovské stylistické elegance působí ve svém jádře a ve svých důsledcích asi takto: slušný člověk nedělá hrdinu a necpe se do vězení. Protože být hrdinou je cosi nesociabilního; není to ta správná poctivá práce, kterou mají slušní lidé rádi a která udržuje společnost v chodu; je to cosi, co lidi odpuzuje a čeho se děsí. Hrdinové jsou navíc nebezpeční tím, že jen zhoršují poměry. Vždyť fízlové jsou celkem slušní… vždyť člověk ty dobráky přímo nutí k tomu, aby tloukli ženské a tahali kamarády do temných lesů a tam je kopali do břicha! Je třeba respektovat jejich prestiž a nedovolávat se tedy provokativně pořád nějakých mezinárodních paktů, anebo si dokonce drze opisovat písemnosti Černých, Vaculíků, Havlů a podobných, za což, jak je Vám jistě známo, sedí v Brně ve vězení tři kluci ve věku Vašich synů. Taky hrdinové, kteří jen zhoršují poměry!“ – Pan Václav končí vyjádřením, že člověku nezazlívá, stáhne-li se do pozadí, když už je unavený, anebo se i vystěhuje. Zazlívá mu však (mně), když říká nepravdu.

Zdá se mi, že přece jenom hlavní mou myšlenku pominul a celá jeho pozornost obrací se k jejímu „dopadu“. Celý život to slyším: myšlenka je jedna věc, soudruzi, a druhý je její dopad! Ale kdy tedy přijde nějaká vhodnější doba pro vyslovení myšlenky bez ohledů na dopad? Pan Václav ale přece jenom ví, co já, a letmo – jenom letmo, aby to mohl pominout – se toho dotkne: „Snad jste chtěl říct, že tiché a nenápadné ponižování tisíců anonymních lidí je horší věc, než když občas zavřou známého disidenta. Nepochybně. Jenomže proč toho disidenta zavřeli?“ ptá se, čímž se okamžitě vrací do našeho, disidentského, cyklotronu myšlení a činů.

Když jsem dnes přišel domů, všichni naši už měli dopis z Hrádečku přečtený. „Napsal to dobře,“ pravila Madla. „Ano, člověk to čte a má dojem, že všecko sedí,“ pravil Janek. „Já nejsem se svým úsudkem ještě hotov,“ řekl nejelegantněji Ondráš. „Tak to jsem zvědavý, jak si teď moje psaní zodpovíte,“ řekl jsem.

Jediným člověkem, jehož vůbec nemůžu zmást a jenž věří v můj dobrý charakter, zdá se být popelavě hrozivý major (?) Fišer, který mě v úterý oslovil obvyklou větou: „Tak co nám to zas vyvádíte, pane Vaculík, tak my podle vás jsme vrazi a u nás se střílí do lidí?“ A zvedl dvěma prsty, jako hada, na žlutém papíře mé „Poznámky o statečnosti“.

Téma příštího čísla:

CESTA DO STŘEDOVĚKU